

Yksin turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet ja niiden toteutuminen EU:ssa

Jonna Jäppilä

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Yksin turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet ja niiden toteuttaminen EU:ssa

Jonna Jäppilä
Kriisi- ja erityistilanteiden johtaminen
Opinnäytetyö
Maaliskuu 2020

Jonna Jäppilä

Yksin turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet ja niiden toteutuminen EU:ssa

Vuosi 2020 Sivumäärä 72

Tämän työn tarkoituksena on kuvata aikaisempaan tutkimustietoon perustuen yksin turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien toteutumista Euroopan Unionin alueella. Tavoitteena on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää lasten oikeuksien ymmärtämisessä ja edistämässä sekä kiinnittää huomiota Euroopan maahanmuuttopolitiikan toimivuuteen. Oikeuksien periaatteita tarkasteltiin kansainvälisten sopimusten, lainsäädännön, järjestöjen sekä tutkimuksen ja etii-
kan kautta.

Työ rakentui tutkimuskysymyksestä, hakustrategiasta, arvioinnista, analyysistä ja tulosten esittämisestä. Aineiston artikkelit (n= 9) valittiin PubMed-, Web of Science-, Cinahl-, Scopus -tietokannoista. Rajauksena käytettiin julkaisuvuotia 2010-2018. Tietokannoista kaikki artikkelit olivat englanninkielisiä. Hakua täydennettiin kolmannen sektorin, kuten Unicefin, UNHCR:n, Save the Childrenin tietokannoilla. Näiden lisäksi työssä käytettiin muun muassa International Organization for Migrationin (IOM), Human Rights Watchin, Euroopan muuttoliik-
verkoston (EMN), Amnestyn sekä Journal of Child Health Care ja American Psychologist -leh-
tien artikkeleita hyödyksi. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysia hyödyttäen.

Työn keskeisemmät tulokset viittaavat siihen, että yksin tulleet alaikäiset ovat syrjittyjä oi-
keuksiensa suhteen. Lasten oikeudet verrattuna kantaväestön lapsiin poikkeavat melkoisesti. Lasten etua yleisesti pidetään tärkeänä, mutta sen määrittely on hankalaa ja sitä tulkitaan monella tavalla. EU maiden välillä on merkittäviä eroja suhtautumisessa lapsiin sekä siinä, millaisia palveluita heille tarjotaan. Lasten omaa näkemystä asioistaan ei pidetä tärkeänä ja usein päätöksissä painaa yhteiskunnan etu enemmän kuin lapsen.

Laitonta maahanmuuttoa tulee olemaan tulevaisuudessakin ja niiden keskiössä ovat lapset, jotka ovat laittoman maahanmuuton haavoittuvin ryhmä. Huomion kiinnittäminen tähän eri-
tyisen haavoittuvaan ryhmään olisikin tärkeää. Vaikka lasten oikeudet ovat universaaleja, joita yhteiset kansainväliset sopimukset ohjaavat lainsäädännössä, on vielä paljon tekemistä yhdenvertaiseen maailmaan lasten kannalta.

Asiasanat: Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, YK:n lapsen oikeudet, Euroopan turva-
paikkapolitiikka, systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Jonna Jäppilä

Unaccompanied refugee minors' rights and practices in the EU

Year	2020	Pages	72
------	------	-------	----

The purpose of this study was to describe the realization of unaccompanied refugee children's rights in the European Union. The aim was to produce information about unaccompanied refugee children's current situation and living conditions in modern EU. The information can be used to understand and promote children's rights and to draw attention to the effectiveness of European immigration policy. The study is based on the principles of children's rights through international treaties, legislation, organizations, research and ethics.

The articles (=9) for the thesis were collected through a systematic literature review and analysed using inductive content analysis. The literature search was conducted in CINAHL, PubMed, Scopus and Web of Science database using multi-staged selection. Only publications from 2010-2018 were used. All articles from the databases were in English. The search was supplemented with the databases from the third sector such as UNICEF, UNHCR, Save the Children. Articles from International Organization for Migration (IOM), Human Rights Watch, European Migration Network (EMN), Amnesty, and the Journal of Child Health Care and American Psychologist were also used. The data was analysed using content analysis.

The thesis suggests that unaccompanied minors' rights are not guaranteed. Children's rights are quite different from those of the general public. The best interest of children is generally considered important. EU countries interpret rights differently based on attitude and provide significantly different services for minors. The children's own views on matters are not considered important, and often decisions in the public interest outweigh the interests of the child.

Illegal immigration will continue, and children will remain to be the most vulnerable group. It is important to pay attention to equality as children's rights are universal, governed by common international treaties in law. There is still much to do for children's equality.

Keywords: unaccompanied minor asylum-seekers, refugee policy in EU, UN convention on the rights of the child, systematic literature research

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Työn teoreettiset lähtökohdat	7
2.1	Keskeiset käsitteet	8
2.2	EU:n maahanmuuttopolitiikka ja pakolaisuus.....	10
2.3	Lasten oikeudet kansallisessa ja kansainvälisissä sopimuksissa sekä lainsäädännöissä	14
2.4	Turvapaikkaa hakeva lapsi ja toimijuus.....	18
2.5	Turvallisuus	19
2.6	Lapsuus kriisien, sodan ja konfliktien keskellä	22
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymys	25
4	Tutkimusaineisto ja -menetelmä	25
4.1	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus	25
4.2	Tutkimusaineiston valintakriteerit ja kirjallisuushaun toteutus.....	27
4.3	Aineistojen laadun arviointi ja eettisyys.....	32
4.4	Aineiston käsittely ja analyysi	33
5	Tulokset	34
5.1	Syrjimättömyys.....	36
5.2	Lapsen etu.....	38
5.3	Lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen.....	41
5.4	Lapsen osallisuus	44
5.5	Lasten oikeuksien toteutumisen ongelmat ja yhteenveto tuloksista	46
6	Työn luotettavuus, eettisyys sekä suositukset	47
7	Johtopäätökset	50
	Lähteet	53
	Kuviot	63
	Taulukot	63
	Liitteet.....	64

1 Johdanto

EU:n alueelle saapui vuonna 2017 yli 25 000 alaikäistä yksin turvapaikka hakevaa lasta. Yksintulleista eli vanhemmistaan, syystä tai toisesta, erillään olevista lapsista (UASC, unaccompanied/separated child) yli 92 % tuli vaarallista Välimerenreittiä pitkin. Pakolaisaallon huippuvuonna eli 2015 yksintulleita lapsia saapui EU:n alueelle yli 95 000 ja 2016 heitä saapui 63 245. (Ec.europa statistics 2018.)

Muutos, mikä tapahtui vuonna 2015, verrattuna aikaisempiin vuosiin, oli merkittävä. Vaikutukset Euroopan maihin olivat valtavia ja tämän myötä myös keskustelu asian ympärillä muuttui. Tämä aiheutti ja aiheuttaa edelleen runsaasti kitkaa EU-maiden välillä ja ratkaisua asiaan on yritetty saada jo pitkään. Keskustelua maiden välillä käydään tällä hetkellä hyvin kiristyneissä tunnelmissa. Lapset ovat tämän keskellä poliittisia nappuloita, usein pelkkiä numeroita ja heidän inhimilliset oikeutensa ja turvallisuus ovat jääneet toissijaisiksi koko keskustelussa. Lainsäädännössä ja politiikassa lapsia ei vielääkään huomioida tarpeeksi. (Lehtinen 2018, 9.)

Yksin tulleet lapset ovat jättäneet kotimaansa ja perheensä usein sodan, konfliktin tai vainon vuoksi. Heille Eurooppa edustaa parempaa tulevaisuutta, toivoa ja turvallisuutta. Lapset ovat merkittäviä toimijoita, ylittäessään valtioiden rajoja ja hakiessaan yksin turvapaikkaa. Kuitenkin kansanvälisessä maahanmuuttopolitiikassa lapsella on harvoin merkittävää roolia, eikä lasta nähdä aktiivisena toimijana, ainakaan positiivisessa valossa. Jokaisella valtiolla on oikeus harjoittaa haluamaansa maahanmuuttopolitiikkaa, mutta maita määrittävät useat lasta ja pakolaisia koskevat säädökset ja lait, jotka säättävät ja rajoittavat valtioiden toimia. (Mourakis, Taylor, Dorber, Shabai & Pollet 2015, 67; Hakalehto-Wainio 2013, 135.)

Euroopan valtioiden kesken alaikäisten yksintulleiden turvapaikkaa hakevien lasten määrät ja kaantuivat hyvin epätasaisesti. Vuonna 2015 Ruotsista haki turvapaikkaa 35 369 alaikäistä yksintullutta lasta eli lähes 40 % kaikista Eurooppaan tulleista lapsista. (Maahanmuuttovirasto, tilastot 2018.)

Suomi ja muut pohjoismaat ovat lastensuojelun edelläkävijöitä maailmassa. Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lasten oikeuksien sopimus on laajasti sisällytetty Suomen lainsäädäntöön. Siitä huolimatta yksin tulleiden alaikäisten lastensuojelu ja -huolto ontuu niin Suomessa kuten muissa pohjoismaissa. Lainsäädännölliset velvoitteet ovat epäselviä, ja hyvin tulkinnanvaraisia. Suomessa, hallituksen maahanmuuttopolitiikan kiristykset näkyvät lapsille tällä hetkellä määräaikaisten oleskelulupina, ikätutkimuksina, perheenyhdistämisen vaikeutena ja yleisenä epävarmuutena tulevaisuudesta. (Björklund 2015, 63.)

Vuodesta 2010 hiljalleen kiristynyt perhepolitiikka Suomessa on nykyisin niin kireää, ettei lapsi käytännössä saa perhettään Suomeen. Samanlainen suuntaus on nähtävissä myös muissa Euroopan maissa. Näennäisesti nykyisellä ohjelmalla lasta suojellaan, mutta hänet suojellaan perheettömäksi. Tämä on valtava haaste sekä vastuu valtiolle. Lapsen kehityksen turvaaminen, sosiaalisen tukiverkoston rakentaminen sekä yksinäisyyteen ja irrallisuuteen puuttuminen ovat suuria haasteita maille. Se valtavan aukon täyttäminen mikä perheettömyys lapselle aiheuttaa on monissa maissa epäonnistuttu, myös traumaattisiin kokemuksiin ja muistoihin saadun hoidon taso ja ammattimaisuus vaihtelevat maiden ja myös Suomen sisällä paljon. (Fingeroos, Tapaninen & Tiilikainen 2016, 8-9.)

Lasten osallisuus yhteiskuntaan on usein myös heikko. Yksin tulleet lapset ovat pitkälti järjestelmässä, johon heillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia. Vaikutusmahdollisuuksien vähyyttä lisää länsimaalainen individualistinen yhteiskunta, joka korostaa yksilöllisyyttä ja minäkeskeisyyttä. (Therborn 2012, 59-60; Human Right Watch 2017.) Myös tietynlainen empatian puute on nykypäätöksissä, toimissa ja asenteissa vallalla. Tämä heikentää edelleen lasten itsetuntoa ja rohkeutta toimia aktiivisena toimijana yhteiskunnassa. Tavoitteena yhteiskunnalla on kasvattaa lapset vaikeista kokemuksista huolimatta täysivaltaisiksi yhteiskunnan jäseniksi. (Unicef 2017.) Yhteiskunnissa on kuitenkin pitkälti ajateltu lapset taakaksi, vaikka toisaalta voisimme ajatella heitä myös voimavaroiksi ja hyödyksi Euroopan vanhenevalle väestölle. Lapset tunnetusti integroituvat helposti oikeanlaisessa ympäristössä, oppivat kielen nopeasti ja heillä on koko tulevaisuus koulutuksineen avoinna, jos siihen annetaan mahdollisuuden.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään yksin tulleisiin alaikäisiin lapsiin, jotka ovat syystä tai toisesta joutuneet jättämään kotimaansa ja hakevat suojaa EU:n alueelta. Tämä hyvin haavoittuva ryhmä tarvitsee erityistä tukea pystyäkseen integroitumaan yhteiskuntaan. Yksin tulleiden lasten sosiaalinen verkosto on hyvin pirstaleinen. Yhteys kantaväestöön on usein hankalaa, ennakkoluulojen ja rasmin takia.

2 Työn teoreettiset lähtökohdat

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on kaikkia alle 18-vuotiaita koskeva ihmisoikeussopimus. Lasten oikeuksien sopimus (59/1991) on hyväksytty 20.11.1989 Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa. Se astui voimaan 2.9.1990, ja Suomessa vuonna 1991. Sopimus on laajin lasten kohtelua käsittelevä ihmisoikeussopimus. Sopimus on tehty, jotta lapsilla on yhdenvertainen oikeuden aikuisiin ja muihin lapsiin nähden. Lisäksi sopimuksessa on lapsen erityisen aseman vuoksi myös erityisiä oikeuksia lapselle. Lasten oikeudet ovat universaaleja, sillä yhteiset kansainväliset sopimukset ohjaavat lainsäädäntöä. Lasten oikeuksia edistävät ja puolustavat myös erilaiset kansalliset ja kansainväliset järjestöt sekä yhdistykset. (Unicef 1991.)

YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa on 54 artiklaa, joista ensimmäiset 40 ovat subjektiivisia oikeuksia ja loput 14 täyttöön panoon liittyviä velvoitteita. Lisäksi sopimuksessa on kolme lisäpöytäkirjaa. Sopimuksen tarkoituksena on taata lapsen oikeudet kaikilla elämän osa-alueilla, kuten perhe-, koulu- ja terveydenhuoltoympäristössä. Sopimuksessa huomioidaan myös lapset, jotka tarvitsevat erityistä huomiota haavoittuvaisuuden takia, jolloin heidän oikeuksiensa toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Näitä ovat muun muassa yksintulleet turvapaikanhakijat. Sopimuksen lähestymistapa ei rajoitu vain lapsen suojelemiseen, vaan hänellä on myös oltava oikeuksia laajemmin sekä vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään. (Unicef 1991.)

Lasten oikeuksien sopimus on yksi laajimmin ratifioitu sopimus. Lasten sopimuksen ratifiointi velvoittaa valtioita toimimaan sopimuksen mukaisesti, mutta tulkinnassa on suuria eroja. Ainoastaan Yhdysvallat ovat sopimuksen ulkopuolella, nuorisoriikollisia koskevan säädösten takia. Keskeisimmät yleisperiaatteet sopimuksessa ovat syrjimättömyys (artikla 2), lapsen edun huomioiminen (artikla 3), oikeus elämään ja kehittymiseen (artikla 6) sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen (artikla 12). Nämä neljä perusarvoa tulee aina huomioida yhdessä eikä irrallisina arvoina. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen ongelmana on valtioiden kirjava sopimuksen tulkinta ja käsitteiden kuten etu ja oikeuden määritelmien hankaluus. (Unicef 1991.)

Yksin kotimaansa jättävä, turvapaikkaa hakeva alaikäinen lapsi on aina erittäin haavoittuvassa asemassa ja näin he ovat myös alttiimpia ihmisoikeusloukkauksille. Syyt miksi matkaan lähdetään yksin ovat moninaiset. Sota, turvattomuus, köyhyys, väkivalta ja toive paremmasta tulevaisuudesta ovat muutamia. Lähteminen tai lapsen lähettäminen yksin maailmalle ei ole helppoa. Matka on lapselle turvaton, monenlaisia vaaroja täynnä. Matkan päämäärä on harvoin etukäteen suunniteltu. Lapsi siirtyy paikasta ja maasta toisen sattumanvaraisesti salakuljettajien tai muiden aikuisten toimesta. (Mustonen & Alanko 2011, 99.) Maasta riippumatta, suurin osa alaikäisistä turvapaikanhakijoista on 15-17 -vuotiaita poikia. Näillä lapsilla on traumaattisen kokemusten ja menetysten lisäksi, myös normaali murrosiän tuoma kehitysvaihe. Ali-toppa-Niitamon (2002, 285-286) tutkimuksen mukaan nämä lapsen kohtaavat runsaasti erityishaasteita. Normaalin aikuisuuteen kasvamisen haasteiden lisäksi, joutuvat he uudelleen rakentamaan etnistä identiteettiään, koska maahanmuutto tuo katkoksen kulttuuriseen kehitykseen. Haastetta lisää se, että jokainen lapsi on kokenut erilaisia hylkäämisiä. Osan vanhemmat ovat kadonneet tai kuolleet, toisten vanhemmat ovat lähettäneet lapsen maailmalle, vaikka paremman tulevaisuuden toivossa, lapselle kokemus on kuitenkin hylkäävä.

2.1 Keskeiset käsitteet

YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevassa yleissopimuksessa pakolainen on henkilö, jolla on aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden tai poliittisen mielipi-

teensä vuoksi. Pakolainen on saanut United Nations Refugee Agency (UNHCR) pakolaisstatuksen ja näin hänelle on myönnetty turvapaikka jostain valtiosta, ja sen kiintiöpakolaismäärästä. (Nykänen 2013, 194.)

Puhekielessä käytetään usein nimitystä pakolainen niistä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa. Virallisesti pakolaismääritelmän täyttää kuitenkin vain noin 3% kotinsa jättäneistä. Pakolaisstatuksen saa pakolaissopimuksen määritelmän mukaan. Pakolaisuuden määritelmä pakolaissopimuksessa on kuitenkin hyvin suppea, keskittyen pääasiassa vainoon. Koska pakolaisopimus on solmittu 1951, eikä siinä huomioida maailman muuttuneita tilanteita, puuttuvat sen määritelmästä pitkälti konfliktit ja sodat. Tämän vuoksi pakolaisia on tilastoissa vähemmän, kuin mitä heitä oikeasti on. (Nykänen 2013, 191.)

Turvapaikanhakija on aivan eri asemassa kuin pakolaisstatuksen saanut pakolainen. Turvapaikanhakija hakee vieraalta valtiolta suojelua, turvaa ja oleskeluoikeutta. Hänen pitää maahan saapuessaan jättää turvapaikkahakemus ja viranomaiset tutkivat, onko hänellä oikeus saada turvapaikkaa sen perusteella. Jos turvapaikanhakija saa turvapaikan, saa hän pakolaisstatuksen. (Hammer 2009, 251-252.)

Mikäli henkilön turvapaikan saamisen ehdot eivät täyty, voidaan tutkia, onko henkilöllä oikeus saada suojelua toissijaisen suojelun perusteella. Toissijaista suojelua voi saada, jos henkilöä uhkaa kotimaassaan muun muassa kuolemanrangaistus tai kidutus. Turvapaikkapäätöksen ollessa kielteinen henkilön on poistuttava maasta tai hänet poistetaan. Tämä vaihe toimii useissa maissa huonosti, muun muassa lähtömaiden kanssa tehtyjen palautussopimusten puutteen takia. Monissa tilanteissa henkilöt ”katoavat” tässä vaiheessa viranomaisilta ja tästä syntyy paperittomien ryhmä, yhteiskunnan ulkopuolelle. (Hammer 2009, 253-254.)

Turvapaikkaprosessi käynnistyy, kun lapsi maahan tullessa tekee turvapaikkahakemuksen. Tämä käynnistää maahanmuuttoselvityksen, poliisin, sosiaaliviranomaisten ja maahanmuuttoviraston toimesta. Selvityksessä on tarkoituksena käydä läpi muun muassa lapsen tausta, ikä, vanhempien sijainti, kotimaa sekä matkareitti. (Maahanmuuttovirasto 2018.)

Dublin-asetuksen myötä turvapaikkaperusteet käsitellään vain yhdessä maassa, pääosin siinä maassa, missä lapsi on ensimmäisenä turvapaikkaa hakenut. Dublin-sopimuksen ovat allekirjoittaneet Euroopan Unionin maiden lisäksi, Sveitsi, Norja ja Islanti. (Mouzaurakis ym. 2015, 24-25.)

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artikla 1:ssä kuvataan alaikäiseksi lapseksi alle 18-vuotiaan. Yksin maahan saapunut lapsi, joka tulee maahan joko yksin tai sellaisen henkilön kanssa, joka ei ole hänen vanhempansa tai huoltajansa. United Nations Refugee Agency (2014) mukaan yksin maahan tullut alaikäinen, (unaccompanied minor), on henkilö, joka saapuu yksin

maahan, ilman huoltajaa eikä hänestä huolehdi kukaan sellainen aikuinen, jolla olisi häneen virallinen hoitosuhde.

Perheenyhdistämällä tarkoitetaan perhesiteen kautta myönnettyä oleskelulupaa. Perheenyhdistymistä voivat hakea ne, joiden omainen on saanut oleskeluluvan. Saksassa ja Tanskassa myös tietyin asumisehdoin, väliaikaisella oleskeluluvalla. Suomessa perheenjäsenten kriteerit on määritelty ulkomaalaislaissa. (Finlex 2018.) Ydinperhe käsittää aviopuolison tai rekisteröidyn puolison, alaikäiset lapset sekä alaikäisen huoltajan (Fingeroos 2016, 66). Suomalainen perhe- määritelmä on suppeampi kuin muissa jäsenmaissa (Maahanmuuttovirasto 2018).

2.2 EU:n maahanmuuttopolitiikka ja pakolaisuus

EU:n maahanmuuttopolitiikan keskeinen tavoite on ehkäistä laitonta maahanmuuttoa. Sitä on tarkoituksena hallita kolmansissa maissa, Euroopan unionin ulkorajoilla ja EU:n sisäisin toimin. Tavoitteena on myös ihmiskaupan ja salakuljetusten vähentäminen ja tehokkaampi puuttuminen niihin. Yhteistyö kolmansien maiden kanssa näiden ehkäisemiseksi on keskeistä. Avustamisdirektiivissä (2002/90/EU) määritellään laitonta maahanmuuttoa, kauttakulku, maassa oleskelu sekä seuraamukset niille, jotka auttavat tällaisissa rikoksissa. (Finlex 2018; European Union Agency for Fundamental Rights, FRA 2015, 32.) Takaisinottosopimukset kolmansien maiden välillä ovat tärkeä väline hillittäessä laitonta maahanmuuttoa ja vähentäessä laitonta maassa oleskelua (Visanen 2012, 66). Valtioilla on oikeus säädellä oman maan muuttoliikettä, ja joskus sitä on rajoitettu, joskus taas yritetty edistää. Toiset tulijat ovat toivotumpia, kuin toiset. (Saukkonen 2013, 81.) Saukkosen (2013) mukaan jokaisen tulijan etninen ja kulttuurinen tausta punnitaan, myös se mihin yhteisöön he luokitellaan. Myös siihen millainen suhtautuminen yhteiskunnalla on eri etnisiä ryhmiä kohtaan, on valtioiden otettava jollain tasolla kantaa, etnisten konfliktien ja niihin liittyvien ongelmien säätelämiseksi. (Saukkonen 2013, 81-81.)

Vielä 1970-luvulla useat Euroopan maat rekrytoivat ulkomaalaisia työntekijöitä, ja vaikka työvoiman rekrytointi lopetettiin 1973 öljykriisin takia, saapui Eurooppaan senkin jälkeen runsaasti kohdemaihin jääneiden perheenjäseniä ja sukulaisia. 1990-luvun aikoihin rekrytointia on jälleen hiljalleen lisätty, mutta samaan aikaan turvapaikanhakijoiden maahanmuuttoa on alettu kontrolloimaan tiukemmin. (Saukkonen 2013, 82-83.)

Maahanmuuttajien integroinnissa on aina ollut eroja Euroopan maiden välillä. Ranskassa on assimilaatio malli, jossa maahanmuuttajilta odotetaan sulautumista maan kulttuuriin. Kun taas monikulttuurisessa mallissa, jota suositaan useimmissa Euroopan maissa, tavoitteena on ylläpitää maahanmuuttajan omaa etnistä ja kulttuurista identiteettiä. (Saukkonen 2013, 84.)

Vuonna 1993 Euroopan neuvosto määritteli EU jäsenvaltioiden kriteerit, joita mailta edellytetään. Nämä ”Kööpenhaminan kriteerit” ovat muun muassa demokratia, ihmisoikeudet, markkinatalous ja hyvinvointivaltio. (Mikkeli 2007, 55.) Tampereella 1999 pidetyssä Eurooppa neuvoston kokouksessa luotiin perusta Euroopan yhteiselle maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikalle. Kokousta seuranneista neuvotteluista lähti liikkeelle Euroopan yhteisen turvapaikkajärjestelmän rakentaminen. Amsterdamin sopimuksella 1999 Schengen-yhteistyö lisättiin EU:n lainsäädäntöön. (Hammer 2009, 6.)

Euroopan yhteisen turvapaikkajärjestelmän keskeisin tarkoitus on, että suojelua hakevat henkilöt pääsevät oikeudenmukaiseen ja yhdenmukaiseen turvapaikkaprosessiin maasta riippumatta. Ensimmäisessä vaiheessa otettiin myös käyttöön turvapaikanhakijoita koskevat vähimmäisvaatimukset maahan pääsulle ja turvapaikan saamiselle. Vuonna 2009 voimaan astuneen Lissabonin sopimus myötä, EU uusi perusoikeuskirjan sekä liittyi Euroopan ihmisoikeussopimukseen. (Nieminen 2007, 87-88; European Union Agency for Fundamental Rights, FRA 2015 21, 23.) Oikeus turvapaikkaan todetaan EU:n perusoikeuskirjan 18 artiklassa ja palautuskielto 19 artiklassa (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA 2015, 37).

Nykyisellään EU:n yhteinen turvapaikkajärjestelmä muodostaa vähimmäissäädot EU:n yhteisille turvapaikkakäytännöille. Näistä tärkeimmät ovat Euroopan parlamentin ja neuvoston määrittelydirektiivi (2011/95/EU), jonka tarkoituksena on yhdenmukaistaa pakolaisen ja turvapaikkaa hakevan henkilön määritelmät. EU:n turvapaikkamenettelydirektiivissä (2013/32/EU) on määritelty vähimmäisvaatimukset turvapaikkaprosessin aikana. (Finlex 2018.) Tästä direktiivi on saanut runsaasti kritiikkiä, sen vähimmäistason vaatimattomuudesta (Leppäkorpi 2012, 73). Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU) asettaa vähimmäispalvelut, joita hakijoille tulee tarjota. Tämän direktiivin toteutuminen vaihtelee paljon valtioiden välillä, vastaanotto-olojen eroavaisuuksien takia. (Finlex 2018.) Dublin - ja vastuunmäärittämisasetuksessa (604/2013), määritellään hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva valtio (Visanen 2012, 67). Tarkoituksena on välttää päällekkäisten hakemusten käsittelyä, mutta toteutus on pitkälti valtioiden vastuunpakoilua, ulkorajavaltioiden joutuessa kantamaan hakijoista suurimman vastuun. (Leppäkorpi 2012, 74).

Maailman väestöstä 2017 vuoden lopussa pakolaisia oli noin 25 miljoonaa. Tästä noin puolet oli alle 18-vuotiaita. Yksin tulleita alaikäisiä, jotka jättivät turvapaikkahakemuksen, jossain Euroopan maassa oli noin 75 000 (United Nations Population Fund, UNFPA data 20.2.2018). Kaikista maailman pakolaisista kolmas osa on syyrialaisia, toiseksi eniten afgaaneja ja kolmanneksi somalialaisia. Suurin osa pakolaisista jää joko oman maansa tai lähimaiden pakolaisleirille. Syyrialaisista suurin osa on paennut Turkkiin tai Libanoniin. Pieni 4,5 miljoonan asukkaan Libanon on vastaanottanut syyrialaisia yli miljoona. Afgaaneista suurin osa pakenee Pakistaniin tai Iraniin. Somalialaiset pakenevat Etiopiaan tai Keniaan. (United Nations Refugee Agency, UNHCR 2017.) Vain pieni osa pakolaisista päätyy hyvinvoiviin länsimaihin. Maat, jotka

itsekin ovat köyhiä ja taloudellisesti huonosti menestyviä, vastaanottavat ja vastaavat siis eniten pakolaisten kustannuksista. (Mouzaourakis ym. 2015, 97-98.)

Tarkoituksena on, että eri järjestöt auttavat näitä maita pärjäämään pakolaisvirran kanssa, mutta tosiasiallisesti humanitaarinen tuki maihin laahaa reilusti alakanttiin (European Asylum Support Office, EASO & European Union Agency for Fundamental Rights, FRA 2017). Tämä vaikuttaa merkittävästi pakolaisten oloihin ja elämään niin pakolaisleireillä kuin muuallakin. Tämä saa ne pakolaiset, jotka siihen pystyvät, lähtemään vaarallisia reittejä pitkin Eurooppaan. (Huynh, D`Costa & Lee-Koo 2015, 14-15.)

Euroopassa pakolaiset päätyvät maihin, kuten Turkki, Italia tai Kreikka, jotka kaikki kamppailevat talouskriisin kanssa. Näissä maissa pakolaiset päätyvät ylitäysiin, ankeisiin ja perustoiltaan täysin alkeellisiin oloihin, pakolaisleireille. Monet muut Euroopan maat, varsinkin Itä-Euroopan maat eivät osallistu taakanjakoon ollenkaan, ei humanitaarisin tuin eikä pakolaisia ottamalla. (Huynh ym. 2015, 15.)

Pakolaisuus ei ole uusi asia. Vietnamin sodan myötä ja sen jälkeinen aika toi pakolaisuutta enemmän lännen tietoisuuteen. Tätä kautta tietoisuus lisääntyi ja avustusten sekä toimijoiden määrä asian ympärillä nousi. Seuraava suuri pakolaiskriisi syntyi 1990-luvulla valtioiden, kuten Bosnian, Irakin, Ruandan ja Somalian sisäisistä konflikteista. Uhkien siirtyessä valtioiden välisistä enemmän sisäisiin konflikteihin sekä näiden lisäksi erilaiset luonnonkatastrofit, taudit ja ilmastonmuutos loivat aivan uudenlaista pakolaisuutta. (Betts 2009,29.)

Maahanmuuttoa on aina kritisoitu, mutta 9/11 terroristi-iskujen jälkeen, erityisesti uskonto on noussut suurimmaksi uhkakuvaksi ja turvallisuusajatteluun vaikuttavaksi tekijäksi. Yleinen keskustelu ja termistö, joita turvapaikanhakijoista käytetään, muokkaa osaltaan sitä, miten heidät ja heidän suhteensa turvallisuuteen nähdään ja koetaan. (Betts 2009, 64.) Globalisaation myötä maailma on enemmän avoinna, vapaan liikkuvuuden ja tiedon lisääntyminen kaukanakin olevista maista, aiheuttaa haasteen valtioiden maahanmuuttopolitiikkaan ja viime vuosina kiristystä onkin runsaasti tehty. (Huynh ym. 2015, 18.)

Pakolaiskysymys on poliittinen asia. Maailman eri valtioilla on velvollisuus suojella pakolaisia omalla alueellaan, mutta ei toisen maan alueella. Monet valtiot ovat näin voineet olla myös osallistumatta pakolaiskysymykseen, ja näin pakolaistilanne on rasittanut vain muutamia valtioita. (Nykänen 2013, 204, 207.) Vuoden 2015 pakolaiskriisi pakotti muita valtioita ottamaan aiheeseen kantaa. Tämän takia monissa valtioissa kiristettiin maahanmuuttopolitiikkaa.

Geneven pakolaissopimus vuodelta 1951 määrittää pakolaisen oikeudet, edellytykset sekä vastuumaisten velvollisuudet. Kaikki EU -maat ovat allekirjoittaneet pakolaissopimuksen, Suomi 1968 ja Tanska ensimmäisenä vuonna 1951. (Betts 2009, 5-6.) Pakolaissopimus on saanut run-

saasti kritiikkiä, sen vanhentuneista teemoistaan ja määritelmistään. Tanska onkin voimakkaimmin tuonut esille sen uudistamista. Pakolaissopimus on aikanaan luotu hyvin erilaisiin olosuhteisiin eikä se toimi parhaalla mahdollisella tavalla nykyisessä pakolaistilanteessa. Nykyinen pakolaissopimus velvoittaa vastaanottamaan turvapaikanhakijan, vaikka hän olisi asunut vuosia esimerkiksi Turkissa. Tämä maiden välistä ”shoppailua” pidetään suurimpana ongelmana negatiivisten asenteiden luomisena. Tämä luo vääränlaista ajatusta pakolaisuudesta, ja tämän keskustelun yhteydessä unohdetaan ne oikeasti hädässä olevat. (Pobjoy 2015, 329.)

EU:n turvapaikkapolitiikka on ollut kriisissä jonkin aikaa. EU:n Maahanmuuttopolitiikka vaatii uudistusta, mutta jäykkää järjestelmää on hankala uudistaa. Kaikilla EU:n 28 jäsenmaalla on hyvin erilaiset intressit, joten yhteistyö on ollut hankalaa pitkään. Irakin sodan alkaessa vuonna 2003, EU:n jäsenmaat jakautuivat voimakkaasti Yhdysvaltain hyökkäystä tukeviin ja vastustajiin. Tällä on vaikutusta vieläkin, EU:n turva- ja ulkopolitiikan kysymyksissä. (Raunio & Saari 2007, 28.)

Solidaarisuus jäsenmaiden välillä toimii heikosti. Suurin osa hakijoista saapuu Italiaan, Turkkiin tai Kreikkaan, jotka ovat pitkään toivoneet EU:lta tilanteeseen ratkaisua. EU:n sopimuksessa luvattiin 2015 jälleen siirtää kahden vuoden aikana 160 000 turvapaikanhakijaa näistä maista muihin EU -maihin. Sopimuksen umpeuduttua vain 23 000 on siirretty. Suomi ja Malta ainoina valtioina ovat ottaneet kiintiönsä verran hakijoita (Maahanmuuttovirasto 2018.) Maahanmuuttopolitiikka on hyvin kahtia jakaantunut EU:n jäsenvaltioissa. Tšekki, Unkari, Puola ja Slovenia eivät suostu ottamaan turvallisuuden nimissä yhtään pakolaista. Tanska on kieltäytynyt toista vuotta peräkkäin ottamaan yhtään kiintiöpakolaista. (Gammeltoft-Hansen 2017, 100, 106.)

EU:n ja Turkin välillä vuonna 2016 solmittu pakolaissopimus on vähentänyt pakolaismääriä EU:n alueelle. EU:n komission mukaan hakijoita vuonna 2017 oli 97% vähemmän kuin edellisellä vuonna 2016. (International Organization for Migration, IOM 2018). Pakolaismäärää on saatu vähennettyä, mutta samalla vaarallisten reittien käyttö Eurooppaan on lisääntynyt. Sopimuksen pääkohdat ovat, että Turkki valvoo ja puuttuu salakuljetuksiin sekä Kreikka palauttaa turvapaikanhakijoita Turkkiin. EU ottaa syyrialaisia Turkista, ns. yksi yhdestä periaatteella. (Alaranta 2016,1-2.) Pakolaisten uudelleen sijoitukset tapahtuvat yhdessä kyseisen maan ja UNHCR:n kanssa. Sopimus on saanut runsaasti kritiikkiä, jossa ollaan huolestuneita pakolaisten oikeusturvasta. Turkki saa EU:lta rahaa pakolaisten hoitoon, mutta mitään varmuutta, että niitä käytetään pakolaisten olojen parantamiseen, ei ole. (Alaranta 2016, 5.) Vuoden 2019 lopulla Turkissa oli lähes neljä miljoonaa pakolaista, joista Syyriasta tulleita 3,6 miljoonaa (The UN Refugee Agency 2019). Vuoden 2020 alussa tilanne EU:n ja Turkin välillä on kärjistynyt. Tämä on johtanut siihen että, tuhannet pakolaiset ovat siirtyneet Turkin ja Kreikan rajalle, toivossa päästä Eurooppaan. Neuvottelut EU:n ja Turkin välillä ovat kriisiytyneet. EU:lla ei ole varaa kaataa sopimusta, ja kohdata samanlaista pakolaiskriisiä kuin nähtiin

2015, mutta Turkin vaatimukseen vastaaminen edellyttäisi yhtenäistä EU:n pakolaispolitiikkaa, jota tällä hetkellä ei ole. (BBC 28.2.2020.)

Vuodesta 2016 lähtien Libyasta Eurooppaan kulkevaa reittiä on yritetty järjestelmällisesti sulkea, jotta vaarallinen reitti Välimeren kautta saadaan estettyä ja pakolaisvirrat Eurooppaan vähennettyä. EU -maat ovat tukeneet Libyan rannikkovartiostoa, jotta pakolaiset saadaan pysäytetyksi merellä. Kuitenkin on vahvoja epäilyksi Libyan rannikkovartioston toimivan yhteistyössä salakuljettajien kanssa ja käyvän kauppaa pakolaisista ja heidän vapaudestaan. EU:n maahanmuuttopolitiikka osaltaan tukee Libyan epäoikeudenmukaista järjestelmää. EU:n maiden sulkiessa turvalliset ja lailliset reitit Eurooppaan, ajaa se pakolaiset salakuljettajien matkaan vaarallisia reittejä pitkin. (Amnesty International Report 17/18, 47; United Nations Human Rights 2017.)

EU on ulkoistanut vastuun turvaa hakevista ihmisistä Libyan hallitukselle, siitäkin huolimatta, että pakolaisten kohtelu, vapaudenriistot, pahoinpitelyt, hyväksikäytöt sekä orjamarkkinan -kaltaiset mielivaltaiset toimet rikkovat ihmisoikeuksia räikeästi (United Nations Regional Information Center, UNRIC 12.4.2017). Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestön International Organization for Migration (IOM) mukaan Libyassa on pakolaisten kidutuksia, aliravitsemusta ja tauteja. IOM edustaja Leonard Doyle kuvaa Libyan tilannetta: ”ettei siirtolaisilla ole käsitystäkään siitä kidutuksen määrästä, jota heitä siellä odottaa. Heistä tulee kauppatavaraa, jonka voi ostaa, myydä ja heittää pois käytön jälkeen”. (United Nations Regional Information Center (UNRIC) 12.4.2017; International Organization for Migration (IOM) 2017.)

Vaikka Suomi ei ole koskaan ollut samanlainen maahanmuuttoliikkeiden kohdemaana kuin Ruotsi on ollut, tuli myös Suomeen 2015 ennätysmäärä turvapaikanhakijoita ja yksin tulleita lapsia. Tämä on johtanut Suomen maahanmuuttopolitiikan kiristykseen. Näitä ovat muun muassa humanitaarisen suojelun poisto, perheenyhdistämisen vaikeuttaminen, turvapaikan saamisen ehtojen kiristyminen ja määräaikaisten turvapaikkojen lisääntyminen. (Maahanmuuttovirasto 2016; Migrationsverket 2018.) Kiristykset tehtiin nopealla aikataululla, eikä kaikkia muutoksia mietitty kokonaisuutena tai todellisina vaikutuksina.

2.3 Lasten oikeudet kansallisessa ja kansainvälisissä sopimuksissa sekä lainsäädännössä

Lasten oikeuksien sopimus, kuten muutkin kansainväliset sopimukset ihmisoikeuksista asettavat vähimmäistason, jonka on toteuduttava sopimusvaltioissa. Nämä oikeudet kuuluvat kaikille, olivatpa he maassa maahanmuuttajana tai muun vähemmistön edustajana. Lapset ovat haavoittuvampia, fyysisesti riippuvaisia vanhemmista ja muista aikuisista sekä heillä on alempi sosiaalinen status yhteiskunnasta. Tästä syystä lasten oikeuksien komitea valvoo yleis-sopimuksen täyttymistä sopimusvaltioissa. Komitea julkaisee yleiskommentteja General Comments (GC) sopimuksen tueksi ja helpottamaan niiden ymmärtämistä sekä varmistamaan niiden oikeaa tulkintaa. (Lapsiasia, YK:n lasten oikeuksien sopimuksen yleiskommentit.)

Tällä hetkellä lasten oikeuksien komitea (Committee on the Rights of the Child) on julkaissut yhteensä 23 yleiskommenttia. Sopimusta tulee tarkastella niin yleiskommenttien osalta kuin myös komitean antaman maakohtaisten päätelmien ja suositustenkin osalta. Suuri merkitys on myös yleiskeskusteluilla Days of General Discussion (DGD), joissa on tarkoituksena laajentaa ja syventää sisällön ymmärrystä. Sopimusvaltioita velvoitetaan osallistumaan näihin aktiivisesti. Tärkeimmät yleiskommentit yksintulleiden lasten kannalta ovat Nro 5, eli Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (CRC/GC/2003/5), Nro 6, eli Ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten kohtelu kotimaansa ulkopuolella (CRC/GC/2005/6), Nro 7, eli Lapsen oikeuksien täytäntöönpano varhaislapsuudessa. (CRC/C/GC/7/Rev.1), Nro 8, Lapsen oikeus suojeluun ruumiilliselta kurituksesta ja muilta rangaistusmuodoilta (CRC/C/GC/8), Nro 12 eli Lapsen oikeus tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12) ja Nro 14, eli lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14). Sopimusvaltiot eivät ole erikseen sitoutuneet noudattamaan komitean yleiskommentteja, mutta ne ovat tärkeä työkalu yleissopimuksen sisällön ja velvoitteiden ymmärtämiseksi. (Lapsiasia, YK:n lasten oikeuksien komitean yleiskommentit.)

YK:n lasten oikeuksien sopimus on siis hyvin laaja ja tärkeä sopimus. Erikoisuutena muihin ihmisoikeussopimuksiin on vielä se, että lasten oikeuksien sopimus sisältää tiedottamisvelvollisuuden (artikla 42). Tämä on ainoa ihmisoikeussopimus, joka sen sisältää. (Hakalehto-Wainio 2013, 133.) Tiedottamisvelvollisuudella tarkoitetaan että, ”sopimuksen periaatteet ja määräykset tulee saattaa yleisesti niin aikuisten kuin lasten tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti” (artikla 42) Se, että lasten oikeuksien sopimus on niin laajasti ratifioitu, kuvastaa, että lasten oikeuksia pidetään yleisesti tärkeinä ja lapsen suojelua välttämättömänä. Kuitenkin sopimusta tulkitaan valtioiden kesken hyvin eritavoin, eikä se siis välttämättä tarkoita, että lapsen etu ja oikeudet ovat etusijalla, kun sitä tulkitaan. Myös käsitteiden kuten, etu ja oikeus määritelmien hankaluus luo kirjavaa tulkintaa. (Hakalehto-Wainio, 2013, 135.)

Pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus (77/1968) - Geneven pakolaissopimus on Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1951 laatima sopimus pakolaisten oikeudellisesta asemasta (Convention relating to the status of refugee). Se on ratifioitu, laajennusosineen useimmissa maissa. Poikkeuksena Yhdysvallat, joka ovat ratifioineet vain laajennusosan vuodelta 1967. Lähi-idän maat, sekä Intia eivät ole sopimusta allekirjoittaneet. Pakolaissopimus pääperiaatteena on, että ihmisten on saatava nauttia ihmisoikeuksista ja perusvapauksista rajoituksetta. Pakolaissopimus sisältää 46 artiklaa ja kolme lisäpöytäkirjaa. Sopimuksen II luku käsittää peruskäsitteet, kuten pakolaiskäsitteen määritelmän. Sopimuksen II luku keskittyy pakolaisen oikeudelliseen asemaan. Sopimuksen III ja IV luku käsittää ansiotulon ja sosiaaliset edut. Luvut V ja VI keskittyvät hallinnollisiin ja siirtymämääräyksiin. Luku VII on loppumääräykset sekä 1967 laajennetut lisäpöytäkirjat ja liitteet. (Finlex 2018; Gammeltoft-Hansen 2017, 99-100.)

Suomi liittyi pakolaissopimukseen 1968 (17/1968) allekirjoittamalla molemmat sopimukset. Ensimmäiset pakolaiset Suomi vastaanotti 1970-luvulla, mutta vuodesta 1988 Suomi on vuosittain vastaanottanut kiintiöpakolaisia eri pakolaisleireiltä UNHCR:n ehdotuksen pohjalta. (Finlex 2018.)

Pakolaissopimus on edelleen hyvin keskeinen sopimus, kun puhutaan pakolaisten asemasta ja oikeuksista. Pakolaissopimuksen myötä kymmenet miljoonat pakolaiset ovat saaneet suojan. Kuitenkaan pakolaisongelma itsessään ei ole mihinkään kadonnut, uudet ja vanhan konfliktit synnyttävät jatkuvasti uutta pakolaisvirtaa eri puolille maailmaa. (Nykänen 2013, 205; Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 28.)

Pakolaisuuden syiden moninaistuminen ja konfliktien monimutkaistuminen on tuonut painetta pakolaissopimuksen uudistukselle. Nykyinen poliittinen ilmapiiri, maiden välisten solidaarisuuden puutteet ja koventuneiden arvojen takia on tuskin kovin realistista edes ajatella pakolaissopimuksen laajentamista tai päivittämistä. (Martikainen ym. 2013, 30; Nykänen 2013, 204.)

Euroopan uudistetun sosiaalisen peruskirjan (European Committee of Social Rights) tavoitteena on turvata ja esittää yksilön sosiaalisia oikeuksia. Sopimus tuli voimaan alun perin 1965, mutta Suomi allekirjoitti sen vasta 1991 (SopS 43-44/1991) ja lisäpöytäkirjan (SopS 84/1992) vuonna 1992. Perustuskirjaan on tehty uudistuksia 1996, jotka Suomi on allekirjoittanut vuonna 2002. (SopS 78/2002) EU:n jäsenmaista 22 ovat sen allekirjoittaneet. Perustuskirja turvaa työelämää koskevan syrjinnän, pakkotyön ja lasten työehdot. Sosiaaliset oikeudet kattavat muun muassa terveyden ja sosiaalisten palveluiden suojan. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea valvoo sosiaalisen perustuskirjan noudattamista. (Finlex 2018.)

Euroopan Unionin perusoikeuskirja (Fundamental Rights of the European Union, 2000, uudistettuna 2007, 2000/C 364/02), jossa määritellään EU:n tasolla olevat perusoikeudet. Keskeiset artikkelit ovat 1 ihmisarvo, artikla 2 oikeus elämään ja artikla 6 oikeus vapauteen sekä artikla 18, oikeus turvapaikkaan, Geneven pakolaissopimuksen mukaisesti. Artikla 19 suojaa yksilöä palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa. (Finlex 2018.)

YK:n ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus (The Universal Declaration of Human Rights), on hyväksytty 1948. Julistuksessa koottiin ensimmäistä kertaa yhteen keskeisimmät ihmisoikeudet. Toisen maailmansodan tapahtumat ovat keskeisiä julistuksen luomisessa. Julistuksella haluttiin tuoda esille ”ei enää koskaan” keskeisenä ajatuksena. Ihmisoikeuksien julistus on nimensä mukaisesti vain julistus, se ei ole juridisesti sitova asiakirja huolimatta sen vaikutusvallasta ja näkyvyydestä. (Hakalehto-Wainio, 2013, 135.)

Kansalisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966, International Covenant on Civil and Political Rights, 8/1976) eli KP-sopimus sisältää säädöksiä muun muassa sanan - ja uskonnonvapaudesta. Sopimus sisältää myös syrjimiskiellon. (Finlex 2018.)

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, SopS 6/1976) eli TSS -sopimus sisältää oikeuksia työhön, työoloihin, terveyteen, asumiseen, koulutukseen ja ravintoon. Sopimus tuli Suomessa voimaan 3.1.1976. (Finlex 2018.)

Euroopan ihmisoikeussopimus 1950 (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), jossa turvataan ihmisoikeuksien tunnustaminen ja noudattaminen. Se sisältää osat ihmisoikeuksille, oikeuksille ja vapauksille sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle sekä osa III, jossa on erilaisia sekalaisia määräyksiä. Se kattaa 59 artiklaa ja seitsemän lisäpöytäkirjaa. Ihmisoikeussopimus ja lisäpöytäkirjojen keskeiset ihmisoikeudet ovat oikeus elämään (artikla 2), kidutuksen kielto (artikla 3), oikeus vapauteen ja turvallisuuteen (artikla 5) sekä oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (artikla 6) sekä sananvapaus (artikla 10) Sopimukseen ovat useimmat Euroopan maat liittyneet. Suomi on liittynyt sopimukseen vuonna 1990. Ihmisoikeusrikkomuksista voi valittaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. (Finlex 2018.)

Perheenyhdistämisdirektiivi direktiivillä (EU Directive on the Right to Family Reunification) (2003/86/EU) pyritään lähentämään ja puuttamaan kolmansien maiden perheenjäseniin sovellettavaa maahantuloa ja maassa oleskelua (Finlex 2018). Direktiivin tavoitteena on perhe-elämän suojeleminen ja vähimmäismäärittely EU:ssa. Direktiivissä määritellään perusedellytykset sekä lisäedellytykset, joiden soveltamista jäsenvaltiot päättävät itsenäisesti. Direktiivi koskee vain kolmansien maiden kansalaisia ja perheenkokoajalla tulee olla oleskelulupa vähintään vuodeksi. Toissijaista suojelun perusteella oleskeluluvan saaneita direktiivi ei koske, tämä on kansallisen lainsäädännön varassa. (Fingeroos 2016, 9.)

Laki ulkomaalaislain muuttamisella (505/2016) toimeentuloedellytys ulotettiin koskemaan kaikkia oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella saaneita (Finlex 2018). Maiden väleillä on eroja, sen suhteen, mitä lisäedellytyksiä kukin maa on ottanut käyttöön. Toistaiseksi Saksassa toissijaista suojelua saavat eivät voi hakea perhesiteen perusteella. Alankomaissa toissijaisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneisiin rinnastetaan samat oikeudet kuin pakolaisstatuksen saaneisiin. Ruotsissa toissijaisen suojelun saavien perheenyhdistämisehtoja on myös kiristetty tilapäisesti. Laki on voimassa toistaiseksi. Tanska ei ole sitoutunut perheenyhdistämisdirektiivin noudattamiseen, ja suojelua saavien perheenyhdistykseen liittyy useita Tanskan lakiin liittyviä ehtoja. Myöskään Norjaa direktiivi ei koske EU:n ulkopuolisena maana. (Fingeroos 2016, 12.)

Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskeva yleissopimus (Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings and its explanatory, 44/2012) on Suomessa tullut voi-

maan vuonna 2012. Sopimuksen päätavoitteet ovat ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa sekä suojata ihmiskaupan uhreja. Sopimus sisältää useita erityissäännöksiä lapsiuhrien suojelemiseksi ja tunnistamiseksi. (Finlex 2018.)

Maahanmuuttoa säädellään useilla lailla Suomessa. Lainsäädännöt koskevat kaikkia Suomessa asuvia, oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Maahanmuuttoon liittyvässä lainsäädännössä on taustalla Suomea sitovat kansainväliset ja EU-tasoiset ihmisoikeussopimukset. Maahanmuuttolaki (virallisesti laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999) turvaa turvapaikanhakijoiden välttämättömän toimeentulon. Tavoitteena on edistää kotoutumista ja tasa-arvoa. Perustuslaki (731/1999) on kaiken lainsäädännön pohja Suomessa. Sillä turvataan yksilön perusoikeudet, vapaus, tasa-arvo sekä taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet. (Finlex 2018.)

Kansalaisuuslaissa (359/2003) on säädökset kansalaisuuden saamiselle, ja sen menettämislle. Lastensuojelulain (SDK 417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen ja tasapainoiseen kasvuun ja erityiseen suojeluun. (Finlex 2018.)

Ulkomaalaislain (301/2004) tavoitteena on oikeusturvan turvaaminen ja edistäminen ulkomaalaisasioissa. Sen tarkoituksena on myös edistää hallittua maahanmuuttoa ja maasta poistumista. Vastaanottolaki (virallisesti laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011) koskee niitä, jotka hakevat kansainvälistä suojelua. (Finlex 2018.) Vastaanottolaki määrittelee kohdassa 5§ että, on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun, hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava ne huomioon ikä ja kehitystason mukaan. Vastaanottolaki myös määrittää, että lapsen etu on aina ensisijainen, ja lasta on kuultava sekä hänen näkemyksiään kunnioitettava. Lastensuojelulaissa lapsen etu on tuotu esille konkreettisemmin, mutta on muuten yhtenäinen vastaanotto- ja ulkomaalaislain sekä lasten oikeuksien sopimuksen kanssa. (Hakalehto-Wainio 2013, 135.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) eli kotoutumislaki sisältää säädöksiä, jotka velvoittavat kuntia ja valtiota edistämään ulkomaalaisten kotoutumista. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011) turvaa kansainvälistä suojelua hakevan henkilön huolenpidon ja toimeentulon. Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä (116/2002) eli säilöönottolaki säätelee sitä, miten säilöön otettua tulee kohdella. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja syrjityn asemaa. (Finlex 2018.)

2.4 Turvapaikkaa hakeva lapsi ja toimijuus

EU:n turvapaikkapolitiikka on hyvin aikuislähtöistä, eikä lapsia nähdä, ainakaan merkittävinä toimijoina. Vahvan toimijuuden omaava lapsi pystyy ilmaisemaan omia näkemyksiään ja sitä

kautta vaikuttamaan toisiin ihmisiin, ympäristöön sekä omaan elämään. Tämä antaa lapselle kuulumisen, arvokkuuden ja osallisuuden tunnetta. Kuitenkin ryhmänä, turvapaikanhakijalapsen ovat politiikassa varsin näkymättömiä, ovat he tulleet yksin tai perheen kanssa. Yleensä lapsi nähdään uhrin asemassa. Kuva lapsesta kärsimässä sodan, konfliktin tai katastrofin keskellä on hyvin tunteita herättävä. Tällainen uhriuttaminen näkyy varsinkin mediassa, kun kuvataan katastrofeja tai konflikteja, sekä avustusjärjestöiden kampanjoissa. Näin lapsesta tulee erilaisten poliittisten ja taloudellisten päämäärien väline. (O`Leary & Squire 2012, 41-42, 44; Brocklehurst 2006, 45.)

Huynh ym. (2015, 2) kuvaa lapsen toimijuutta sotatilanteissa joko uhrina tai vaarallisena toimijana kuten lapsisotilaina. Sotaa käyvistä maista suurin osa yhteiskunnan rakenteesta ovat nuoria, joten myös lasten osuus sotatilanteissa maailmalla on usein merkittävä. Sierra Leonessa yli 70% taistelijoista olivat alle 18-vuotiata (Whitman 2012, 75).

Tärkeää olisi kuitenkin nähdä lapset myös positiivisena toimijana sota- ja konfliktitilanteissa, kuten rauhanrakentavina delegaatteina. YK:n Nuoret, Rauha ja turvallisuus - päätöslauselmassa (2015) 2250, korostetaan lasten ja nuorten positiivista toimijuutta kestävän rauhan saamisessa ja rauhan rakentamisessa. Päätöslauselmassa kuvattiin uudenlaista tapaa tuoda nuoret esille osallisuuden kautta. (Suomen YK-liitto 2015) Huynh ym. (2015) kuvaa lapsia hyvin kestäviksi toimijoiksi, siitä huolimatta, vaikka he olisivat traumatisoituneet sodassa tai konflikteissa, he usein löytävät uusia tapoja selviytyä sekä kehittää ja säilyttää oman identiteettinsä kaiken keskellä, usein jopa aikuisia paremmin. (Huynh ym. 2015, 2.)

Lapsen toimijuus pakolaisasioissa on siis merkittävä. Varsinkin yksintuleva lapsi on merkittävä toimija liikkuaan valtiosta toiseen. YK:ssa on alettukin kiinnittämään entistä enemmän huomiota tähän. Päätöslauselma 2250 antaa näkyvyyttä nuorten järjestöille ja toimille, jotka pyrkivät rauhaan ja oikeudenmukaisuuteen. Myös UN Youth Delegate programme on keskittynyt kehittämään ja tuomaan lasta enemmän esille merkittävänä toimijana, muun muassa maahanmuuttoasioissa. Lapsen aktiivista roolia myös lasten oikeuksien sopimus korostaa. (UN Together 2018.)

2.5 Turvallisuus

YK:n perustuskirjassa turvallisuus määritellään pitkälti valtioiden välisen rauhan ja turvallisuuden kautta. Yksilön turvallisuuskäsite on jäänyt siinä vähälle huomiolle. Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelma (UNDP United Nations Development Programme) julkaisi vuonna 2016 Human Development Reportin, jossa laajemmin tuotiin esille termiä ”inhimillinen turvallisuus” (human security) eli yksilön turvallisuus (UNDP 2016, 8). Inhimillinen turvallisuus-käsite keskittyy yksilöön, siinä korostuu ajattelu että, valtion turvallisuus ei ole sama kuin yksilön turvallisuus (UNDP 2016, 25). Toinen tärkeä elementti on laajentaa turvallisuusuhkia kos-

kemaan myös ei-sotilaallisia uhkia. (UNDP 2016, 37) Inhimillisessä turvallisuudessa on kyse jokapäiväisen elämän arvosta ja uhkien, jotka heikentävät päivittäistä turvallisuutta, ovat siinä poissa (UNDP 2016, 70-71). UNDP raportissa yksilön turvallisuus uhkia ovat taloudellinen, terveys, ruoka, ympäristö, luonnonkatastrofit, väkivalta ja suvaitsemattomuus (UNDP 2016, 88).

Turvallisuus tarkoittaa yksilölle, vapautta vaaroista ja uhista. Turvallisuus voidaan ajatella myös arvona, joka määrittää yksilön elämää ja mahdollisuuksia. Turvallisuus-käsite kuvataan siis tilaksi, jossa ei ole vaaraa. Se on suojaisa, varma ja luotettava. Turvallisuudesta puhutaan paljon, arkikielessä, mainoksissa, mediassa sekä politiikassa. Politiikassa ja yhteiskunnassa se on merkittävä termi, sen puolesta voidaan uhrata oma henki tai sen puolesta ollaan myös valmiit taistelemaan. (Linklater 2005, 25.) Turvallisuuskäsitteellä voidaan niin, luoda kuin poistaaakin uhkakuvia (Korhonen 2010, 19). Sen varjolla voidaan myös oikeuttaa tekoja, joita ei normaalisti hyväksytä (Korhonen 2010, 21).

Yksin matkaavat lapset ovat erittäin haavoittuva ryhmä pakolaisten joukossa. Vanhemmat ovat usein lähettäneet lapset matkaan salakuljettajien turvin, paremman tulevaisuuden toivossa. He ovat myös voineet joutua eroon tai eksyä vanhemmistaan matkan aikana tai vanhemmat ovat menehtyneet. Heillä on takanaan kokemuksia konflikteista, sodasta, väkivallasta, hyväksikäytöstä sekä lisäksi jokaisella lapsella on jonkinasteisia menetyksiä ja hylkäämisiä taustalla. Heillä voi olla vuosia aikaa normaalista elämästä, koulusta, kodista ja perheestä. Heidän turvallisuuskäsitteensä on tästä syystä erilainen. He ovat paenneet oman maansa turvallisuustilannetta, ja heille ainoana toiveena on aloittaa uusi elämä toisessa valtiossa, joka on vapaa sodasta, konflikteista, väkivallasta, köyhyydestä ja tuhosta, jota he ovat lähtömaastaan alun pitäenkin paenneet. He ajattelevat, että sisäänpääsy toiseen valtioon ja yhteisöön on nopein ratkaisu turvattomuuteen. Tämä saattaakin poistaa kaikkein akuutimmat uhat, mutta ei kuitenkaan lopeta kaikkea turvattomuutta. (Reale 2013, 66; Betts 2009, 61, 69.)

Uudessa maassa he voivat kohdata syrjintää, heikompia mahdollisuuksia päästä eteenpäin elämässä kuin kantaväestö sekä ihmisoikeusrikkomuksia, kuten vapauden tai itsemääräämisen puuttumista. Turvan puute yhteisöltään, muun muassa omalta perheeltään lisää yksilön turvattomuutta. Hoidon saamisen ongelmat lisäävät yksilön itse itselleen aiheuttavia vaaroja ja turvallisuusuhkia kuten itsensä vahingoittamista, itsemurhia sekä päihteiden käyttöä. Näin uuteen maahan saapuminen voi vaihtaa turvattomuuden muotoa vain toiseen. (Thatun & Heissler 2009, 113.)

Yksintulleen lapsen saapuessa uuteen maahan he ovat täysin riippuvaisia valtion, sosiaalitoimen ja lastensuojelun toimista (Björklund 2015, 10). He ovat menettäneet kaiken tutun elämästään, kuten elinympäristön, kielen, aikuiset, kulttuurin ja perheen tuen. Lapsi on ehkä lähetetty vanhempien toiveesta uuteen maahan, joka taas asettaa lapselle painetta selviytyä

hyvin, samalla kun hän kokee syyllisyyttä siitä, että on itse turvassa sekä huolta perheenjäsenistä, jotka eivät ole turvassa. (Mustonen & Alanko 2011, 14.)

Ikänsä vuoksi alaikäinen turvapaikanhakija on turvatummassa asemassa kuin aikuiset turvapaikanhakijat. Lapsen täyttäessä 18-vuotta hän menettää nämä edut ja oikeudet useimmissa maissa. Tämä varjostaa 16-17-vuotiaiden yksintulleiden turvallisuuden tunnetta. Heille 18 vuoden täyttäminen tarkoittaa monien uhkien lisääntymistä, kuten paluuta takaisin lähtömaahan, taloudellisten tukien vähenemistä, edustajan poistuminen sekä perhekodista siirtyminen aikuisten vastaanottokotiin. (United Nations Refugee Agency 2014, 27; Björklund 2015, 12.)

Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) (Helve, Tuomisto, Tiittala & Puumalainen 2016) tutkimuksen mukaan, alaikäiset turvapaikkaa hakevat lapset omaavat usein korkeaa selviytymiskykyä eli resiliteettiä selviytyessään useista kriiseistä ja haitallisista tilanteista. Silti sodassa ja konflikteissa kasvavilla lapsilla on erilaiset valmiudet täysipainoiseen kasvuun ja kehitykseen kuin esimerkiksi lapsilla Euroopan maissa. Pääsy toiseen maahan on ratkaissut välitömän uhan henkiinjäämiselle, mutta kehitykseen vaikuttavat monet seikat, kuten myös kantaväestön maahantuloasenteet, yleinen ilmapiiri turvapaikkahakijoita kohtaan sekä yksilön motivaatio integroitua yhteiskuntaan. (Oddgeir, Idsoe, Oppedal, Selcuk & Serap 2016, 29; Alanko ym. 2011, 14.) Perhe on yleensä niitä kohteita, joita varten turvallisuuspolitiikkaan harjoitetaan. Yksintulleen lapsen maailmassa tämä kohde on erotettu hänestä. Lapsi on valtion vastuulla, joka taas on valtava vastuu valtiolle ja yhteiskunnalle. Yksilön tarve kuulua johonkin ja olla jotakin, on suuri. Yksintulleilla lapsilla tämä kuulumisen kohde puuttuu, joka tekee heistä ainakin aluksi yhteiskunnan ulkopuolisen. (Halme-Tuomisaari 2016, 184-185.)

Ulkopuolisuuden tunne voi olla hyvin vaarallista lapsen turvallisuudelle. Ulkopuolisena itseään pitävän lapsen turvallisuutta uhkaavat erilaiset terrorismiin keskittyneet järjestöt, ihmiskauppiat ja rikollisuusjärjestöt. Yksintulleilta lapsilta usein puuttuvat myös suojaavat aikuiset, yhteisön tuki ja luottamus tulevaisuuteen, ja tästä syystä he ovatkin helppoja ja haluttuja jäseniä rikollisjärjestöille. (Suikkanen 2010, 16.) Myös Suomessa on Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) aktiivisesti yrittänyt rekrytoida alaikäisiä yksintulleita lapsia. (Yleisradio 6.2.2017) Keskusrikospoliisin (KRP) rikosylikomisario Christer Ahlgenin mukaan myös liivijengit ovat kiinnostuneita maahanmuuttajista, eivät välttämättä jäseniksi, vaan ryhmien verkostoitumisen helpottamiseksi, huume, ase ja laittoman maahantulon järjestämisessä. Myös muissa pohjoismaissa on havaittu vastaavaa (Helsingin Sanomat 22.12.18).

Alaikäisiin turvapaikanhakijoihin liittyy siis lukuisia turvallisuuskysymyksiä, kuten selviääkö hän matkasta uuteen maahan ja saako hän tarvitsemaansa suojelua kohdemaassa. Sillä miten lasta pystytään suojelemaan ja huomioimaan, on hänen tulevaisuuteensa suuri merkitys. Valtion suhtautuminen lapseen on myös lapsen kannalta keskeistä. Se, nähdäänkö lapsi yhteis-

kunnassa turvallisuusriskinä vai mahdollisuutena ja täysivertaisena toimijana sekä valtion kehittäjänä, on lapselle suuri merkitys, se luo turvallisuutta tai toisin päin vie sitä. (Brocklehurst 2006, 27.) EU:n jäsenvaltiot pystyvät usein turvaamaan perusturvallisuuteen liittyvät asiat, kuten ravinnon, asumisen ja taloudellisen turvan, mutta usein yhteisön ja poliittisen turvallisuuden puutetta lapset usein vielä kohtaavat (Reale 2013, 66, 68).

2.6 Lapsuus kriisien, sodan ja konfliktien keskellä

Pelastakaa lapset järjestön tuoreimman raportin mukaan, joka kuudennen lapsen elämään vaikuttaa sodat tai konfliktit. Raportin mukaan 357 miljoonaa lasta elää sodan ja konfliktien keskellä. Näistä 165 miljoonaa lasta sellaisilla alueilla, joissa sota tai konfliktit ovat aktiivisesti päällä. Maailman vaarallisimmat maat ovat raportin mukaan Syyria, Afganistan ja Somalia. Lähi-idässä 39% lapsista elää sodan keskellä ja Afrikassa yksi viidestä lapsesta. (Save the Children, 2018, 3, 7, 17.)

Lasten määrä konfliktialueilla ja niiden vaikutukset lapsiin ovat kasvaneet räjähdysmäisesti viime vuosina. Pelastakaa järjestön raportin mukaan, jopa nelinkertainen määrä lapsia joko kuollut tai haavoittunut konfliktitilanteissa ja alueilla vuoden 2010 jälkeen. Tämä johtuu siitä, että sodat ja konfliktit ovat siirtyneet enemmän asutusalueille ja entistä enemmän iskuja kohdistetaan kouluihin sekä sairaaloihin. Nämä ovat aikaisemmin olleet turva-alueita, joita on sodankäynnissäkin kunnioitettu. (Save the Children 2018, 18, 20.)

Lapsuus on erityisen tärkeä kehitysvaihe. Kaikki lapsuusajan kokemukset muokkaavat meitä aikuisuuteen asti. Tämän takia lasten oikeuksien toteutuminen ja lasten suojeleminen on merkittävää myös yhteiskunnallisella tasolla. Syyrian ja Irakin sodissa ja konflikteissa on menetetty kokonaisia sukupolvia, muun muassa puutteellisen koulutushistorian vuoksi. Libanonin pakolaisleireillä vain vajaat 20% kouluikäisistä lapsista sai koulutusta. Tällaisilla ongelmilla on hyvin kauaskantoiset seuraamukset yhteiskunnille kuin maailmallekin. International Labour Organization (ILO) mukaan maailmalla on 152 miljoonaa lasta pakotettu töihin koulutuksen sijaan (ILO 2017, 5).

Pelastakaa lapset ry:n Varastettu lapsuus -raportin (2017) mukaan yli 700 miljoonalta lapselta loppuu lapsuus ennen aikaansa, muun muassa lapsityön, konfliktien, väkivaltaisuuksien, huonon terveyden tai koulutuksen puutteen takia. Huonoin tilanne lapsilla on Nigeriassa, Somaliassa ja Keski-Afrikan tasavallassa. Raportin mukaan myös joka päivä tapetaan yli 200 lasta ympäri maailman ja 263 miljoonaa kouluikäistä lasta ei pääse osallistumaan opetukseen. Lapset kohtaavat äärimmäistä köyhyyttä, syrjintää ja eriarvoisuutta, joka vaarantaa heidän kehityksensä ja menestymistä elämässä. Kasvava eriarvoisuus on suuri ongelma maailmalla edelleen.

Lapsen käsitys oikeasta ja väärästä kehittyy pitkin lapsuutta. Laillisia keinoja Eurooppaan saapumisesta ei ole, joten lapselle kulkeminen salakuljettajien matkassa, piilossa, on erittäin kuormittavaa. Matka perustuu valehtelulle, rajavartiostoa pakoilemalla, kokemuksille väkivaltaista ja hyväksikäytöstä. Perheestään eroon joutuminen on lapselle kokemuksena traumaattisin mitä voi olla. Kaiken lisäksi lapset ovat usein kokeneet valtavasti muita menetyksiä, kuten tutun ympäristön, kielen, kulttuurin, ystävien, tavaroidensa ja asemansa menetyksiä. (O’Leary ym. 2012, 42-43.) Uudessa maassa turvaverkostojen puute, uuden kulttuurin ja maan asenteen pakolaisiin sekä epävarmuus tulevaisuudesta ja perheen turvallisuudesta ovat joka päiväisiä stressinaiheuttajia lapsen elämässä (Hanania de Varela & Gomez 2016, 1-2).

Kriisit ja konfliktit rikkovat lapsen normaalia kehitystä ja vievät lapsen voimavaroja normaaliin psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen kasvuun. Lukuisat lapset elävät päivittäin pommitusten, väkivallan tai sen pelon kanssa. Näillä on väistämättä vaikutuksia lapsen aistimukseen, käyttäytymiseen, psyykkiseen hyvinvointiin, ajatuksiin ja moraaliseen kasvuun. Lapsen arki on päivästä toiseen raskaita konkreettisia muutoksia ja menetyksiä. Koulut, kodit ja vapaa-ajanpaikat tuhoutuvat, perustarpeita on pulaa ja terveydenhuolto puuttuu. Lapselle menetykset, ihmiset kuin materiaallinen, tulevat arkipäiväisiksi asioiksi. (Peltonen 2011, 59.)

YK on luettelot tekijöitä, jotka erityisesti uhkaavat konfliktitilanteissa eläviä lapsia. Nämä ovat kuoleman ja haavoittumisen lisäksi, lapsisotilaiksi värväminen, seksuaalinen väkivalta sekä sieppaukset. Myös erilaiset hyökkäykset kouluihin ja muihin lasten viettämiin paikkoihin ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosina, ja tämä tullut uudeksi uhaksi lapsille. Sotatilanteissa kansainvälisistä säännöistä ei välitetä ja humanitaarisen avun perillemeno on estettävää, jotka ennen kaikkea kohdistuvat heikompiin siviileihin, kuten juuri lapsiin. (UN Together 2018.)

Kriiseissä ja konflikteissa traumaattiset tapahtumat tulevat osaksi lapsen kehitystä, ja usein häiriö normaalissa kehityksessä, keskeyttää tai vaikeuttaa lapsen siirtymistä seuraavalle kehitystasolle. Yleisesti ajatellaan, että mitä enemmän lapselta jää kehitystasoja välistä, sitä enemmän lapsi kokee mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöitä pitkällä aikavälillä, ja vielä aikuisuudessakin. (Peltonen 2011, 59.) Se miten lapsi pelottavat ja uhkaavat asiat kokevat, riippuu lapsen yksilöllisistä ominaisuuksista, taustasta ja turvallisen aikuisen tuen määrästä. Lapsen kehitysvaihe traumaattisella hetkellä vaikuttavat siihen, mitkä lapsen toiminnan osa-alueet ovat suurimmassa riskissä vaarantua tai jäädä kehittymättä kokonaan. Yleisesti pidetään haavoittuvimpina niitä taitoja, jotka lapsi on juuri oppinut tai oppimassa, koska niihin tarvittavat voimavarat siirtyvät traumaattisten kokemusten työstämiseen. (Peltonen 2011, 60.)

Sodan keskellä oleva lapsi joutuu ottamaan käyttöönsä kaikki opitut sosiaaliset ja emotionaaliset taitonsa. Kuitenkin samaan aikaan tapahtumien tuoma järkytys, huoli ja pelko verottavat

näitä. Lapsen tunteiden säätely on vasta kehittymässä, jota lapsi ennen kaikkea tarvitsee konfliktiksi ja kriisitilanteissa juuri pelon, vihan, tuskan ja ahdistuksen käsittelyyn. Lapselle olisi tärkeää saada kanavoitua näitä negatiivisia tunteita, joillain sosiaalisesti suotavalla tavalla, kuten muun muassa urheiluun tai muuhun vastaavaan virikkeeseen. (Peltonen 2011, 60.) Varhaislapsuudessa tietoisuus omista ja muiden ihmisten ajattelusta on vielä kehittymätön. Lapsilla onkin usein todettu vaikeuksia muistojen ja tapahtumaan liittyvien kertomusten luomisessa. Kuitenkin mitä paremmin lapsi kykenee sen tekemään, sitä paremmin hän usein myös kykenee selviytymään näistä raskaista muistoista. (Peltonen 2011, 61.)

Tutkimuksissa Peltonen, Qouta, El Sarraj & Punamäki (2010) ja Paardekooper de Jong & Hermann (1999) ovat huomanneet, että erityisesti varhaislapsuudessa ja keskilapsuudessa tapahtuneet traumaattiset kokemukset ja tapahtumat ovat yhteydessä heikentyneisiin ihmissuhteisiin, erityisesti sisarus- ja toverisuhteisiin. Tätä on selitetty psyykkisillä paineilla läheisissä suhteissa. Kuitenkin monissa tutkimuksissa myös läheiset ihmisset ja heiltä saatu tuki auttavat konflikteista ja kriiseistä selviytymisessä (Peltonen 2011, 61).

Traumaattinen tapahtumaketju alkaa lapsella järkyttävästä tapahtumasta joko pommituksista, väkivallasta tai läheisen menetyksestä. Ketju päättyy joko traumatisoitumiseen tai post-traumaattiseen kasvuun eli vahvistumiseen trauman kautta. Se kumpi lopputulos lapsen kanssa tulee, riippuu monien tekijöiden summasta. Tärkeimmät selviytymisen kannalta ovat tuki, sosiaaliset suhteet, läheiset ihmiset sekä lapsen resilienssi. (Bronstein & Montgomery 2011, 52-53; Pieloch, McCullough & Marks 2016, 334.)

Resilienssillä tarkoitetaan yksilön joustavuutta ja selviytymiskykyä haastavissa tilanteissa. Davydov, Stewart, Richie, ja Chaudieu (2010) kuvaavat kolmenlaista resilienssityyppiä. Suojaavassa resilienssissä lapsella on hyvät perhesuhteet, kommunikaatiokyky ja laaja tuki valmiina. Lapsi kohtaa stressitilanteita suojaavilla tekijöillä varustettuna. Tämä auttaa lasta selviytymään stressaavista tilanteista nopeasti ja usein ilman, että ne vaikuttavat merkittävästi hänen myöhempään terveyteensä. Korjaava resilienssi tarkoittaa, kuinka nopeasti ja tehokkaasti lapsi selviytyy järkyttävästä tilanteesta ja palautuu sille tasolle, joka hänellä oli ennen trauma. Terveyttä edistävällä resilienssillä kuvataan tapahtumaa, jossa aikaisemmat traumaattiset kokemukset toimivat apuna uusissa vastaavanlaisissa tilanteissa. Lapsi voi siis selviytyä uusista haasteista ja traumaattisista tilanteista paremmin, jos hän jo kerran vastaavasta selviytynyt. (Davydov ym. 2010, 484-485.) Huomioitavaa lapsen kanssa työskennellessä ja auttamisessa on kuitenkin, se mikä on tehokasta tietyssä ikävaiheessa ei ole sitä välttämättä toisessa, joten lasten psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityskaaren tunteminen on ammattilaiselle erityisen tärkeää (Pieloch ym. 2016).

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön keskeisen ytimen muodostaa YK:n lasten oikeuksien sopimuksen (LOS) neljä yleisperiaatetta, syrjimättömyys (artikla 2), lasten etu (artikla 3), lasten oikeus elämään sekä kasvuun (artikla 6) ja lasten osallisuuden, kuulemisen ja näkemyksen (artikla 12) periaatteet. Työn tarkoituksena on selvittää aikaisempien tutkimuksien pohjalta yksintulleiden turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien toteutumista näiden yleisperiaatteiden valossa EU:n alueella. Tässä työssä nostetaan turvapaikkaa hakevat, yksin tulleet lapset ja heidän oikeutensa esille.

Tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössä on, **miten yksin, alaikäisenä matkustavien turvapaikanhakijoiden oikeudet toteutuvat lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteiden valossa EU:n jäsenmaissa?**

4 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tämän työn toteutusmuodoksi valikoitui kirjallisuuskatsaus (literature review). Kirjallisuuskatsauksella on mahdollista vetää yhteen laajaa ja hajanaista, jo olevaa teoreettista tietoa (Suhonen, Axelin & Stolt 2015, 14). Sen avulla voidaan saada laajempaa käsitystä ilmiöstä, kuin se yksittäisen tutkimuksen avulla olisi mahdollista (Johansson 2007, 5). Kirjallisuuskatsauksessa tutkimusta tehdään tutkimuksesta eli tarkoituksena on koota tutkimuksien tuloksia, jotka ovat perustana uusille tutkimuksille (Metsämuuronen 2009, 31). Kirjallisuuskatsaus metodina antaa kokonaisvaltaisen kuvan turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksista tämän hetken EU:ssa. Muilla metodeilla tähän ei olisi ollut mahdollista päästä.

Opinnäytetyöhön valitut tutkimukset pohjautuvat YK:n lasten oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteisiin. Aina kun lapsen asioista puhutaan tai hänen asemaansa mietitään, tulisi niitä tutkia näiden periaatteiden kautta.

4.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Tässä työssä käytetään systemaattista kirjallisuuskatsausta (systematic review), jonka avulla lasten oikeuksien toteutumista EU:n alueella kuvataan aikaisempien tutkimusten pohjalta. Tarkoin valittuun tutkimuskirjallisuuteen perustuva systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on koota tietoa valitusta aiheesta mahdollisimman tarkasti. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus eroaa muista kirjallisuuskatsauksista sen tarkan valinta ja analysointiprosessin myötä. Ajatuksena onkin, että vain korkealaatuiset, tarkoituksenmukaiset tutkimukset sisällytetään systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. (Johansson 2007, 4-6.)

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tiedon keräämiseen käytetään tarkkoja systemaattisia menetelmiä, täsmällisyyttä ja toistettavuutta, joilla on mahdollista tunnistaa, arvioida ja tiivistää valmiina oleva tutkimusaineisto (Lehtiö & Johansson 2015, 37; Johansson 2007, 4-5). Katsauksen jokainen vaihe tulee tarkkaan määritellä ja kirjata, jotta virheet minimoidaan. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen päävaiheet ovat karkeasti suunnittelu, haku analyysineen sekä raportointi. (Johansson 2007, 5-6.)

Suunnitteluvaiheessa tarkastellaan aikaisempia tutkimuksia aiheesta sekä tehdään tarkka tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmaan määritellään tutkimuskysymykset, joihin vastauksia halutaan. Liian laajat tutkimuskysymykset vaikeuttavat hakua, ja aineistoa voi löytyä liikaa. Tämä voi johtaa siihen, ettei tutkija pysty käsittelemään kaikkea löytynyttä aineistoa. Myös toisin päin, liian suppea tutkimuskysymys ei välttämättä tuota taas riittävästi aineistoa. (Niela-Vilen & Hamari 2015, 25-26.)

Haku ja aineiston valinta vaiheessa hankitaan ja valikoidaan mukaan otettavat tutkimukset. Kirjallisuuskatsauksessa kirjallisuutta etsitään neljältä taholta; tietokannoista, viitehauista sekä manuaalisesti. Näiden lisäksi voi käyttää niin sanottua harmaata kirjallisuutta eli tutkimusten etsiminen myös epätavallisista lähteistä, kuten viranomaisten sekä alan asiantuntijoiden julkaisuista ja julkaisuttomista tutkimuksista. (Niela-Vilen & Hamari 2015, 25-26.)

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa oleellista on tarkka ja järjestelmällinen aineiston seulominen. Seulonnassa aineisto käydään huolellisesti läpi noudattaen asetettuja kriteereitä. Huolellinen seulonta tuo uskottavuutta tutkimukselle. (Kangasniemi & Pölkki 2015, 83.) Oleellista systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on, että vähintään kaksi toisistaan riippumattonta tutkijaa seulovat käytettävät aineistot ja yhdessä valitsevat lopulliset työhön mukaan otettavat aineistot (Lehtiö & Johansson 2015, 37).

Aineisto analysoidaan tutkimuskysymysten ja laadukkuuden mukaan (Niela-Vilen & Hamari 2015, 29-30). Rajauksina voidaan käyttää sisäänotto- ja poissulkukriteereitä (kuviot 2), joka mahdollistavat, että mukaan saadaan mahdollisimman laaja ja luotettava joukko tutkimuksia. Alkuperäistutkimusten menetelmällinen laatu tulee ottaa huomioon, jotta yksittäisen tutkimuksen painoarvo nousee esille. Kolmanneksi tutkimustuloksia tulee voida yhdistää, jotta tulokset ovat hyödynnettävissä mahdollisimman selkeästi. (Niela-Vilen & Hamari 2015, 29-31; Kangasniemi & Pölkki 2015, 84-85.) Aineiston käsittely on mahdollista tehdä yhden tutkijan toimesta, mutta luotettavuuden lisäämiseksi se suositellaan toteuttaa yhteistyössä toisen tutkijan kesken (Kangasniemi & Pölkki 2015, 83).

Viimeisessä vaiheessa tulokset raportoidaan sekä tehdään johtopäätökset ja suositukset. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa oleellista on tarkka kirjaaminen kaikista vaiheista on-

nistumisen sekä tulosten relevanttiuden osoittamiseksi. (Kangasniemi & Pölkki 2015, 94.) Läpinäkyvyys ja toistettavuus ovat systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keskeisiä tavoitteita (Kontio & Johansson 2007, 102).

4.2 Tutkimusaineiston valintakriteerit ja kirjallisuushaun toteutus

Alustavan kirjallisuushaun perusteella luotiin tutkimussuunnitelma ja tutkimuskysymys. Tämän pohjalta myös aihetta rajattiin. Hakustrategian luominen alkoi kevään 2018 aikana, jotta saatiin kokonaisvaltainen kuva, mitä hakutermejä eri tietokannoissa kannattaa käyttää. Näiden koehakujen pohjalta saatiin muodostettua lopuksi käytetyt hakutermit ja valittua käytetyt tietokannat. Tietokantojen valinnassa, aineiston seulonnassa ja hakustrategiassa käytettiin apuna informaattikkoa.

Tutkimusaineiston valinnassa korostettiin ajankohtaisuutta ja aineiston merkityksellisyyttä opinnäytetyölle. Kirjallisuushakuun käytettiin lopulta seuraavia tietokantoja: Cinahl, Pubmed, Scopus, ja Web of Science. Näissä vastaukset vastasivat parhaiten haettua aihetta. Näiden lisäksi manuaalinen haku tehtiin Google Scholarissa, jotta saadaan myös tietokantojen ulkopuolella oleva aineisto mukaan. Koska tähän työhön haluttiin mahdollisimman relevanttia ja uutta tietoa turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksista nykyisessä Euroopassa, myös harmaata kirjallisuutta, kuten kongresseista saatuja julkaisuja käytettiin työssä. Aineiston valinnassa käytettiin apuna toista tutkijaa ja lisänä vielä informaattikkoa.

Valintakriteereinä perusteena oli, että aineisto vastaa tutkimuskysymykseen. Aineiston aikavälinä määriteltiin 2010-2018, ja julkaisukielenä suomi, ruotsi ja englantia. Tutkimusaineiston piti olla myös saatavilla Laurea-ammattikorkeakoulun tai Tampereen yliopiston tarjoamien tietokantojen kautta. Hakustrategia oli tietokantakohtainen. Tietokantahakujen yhteisinä rajauksina oli alaikäinen, yksin turvapaikkaa hakeva lapsi. Aineiston ydin piti käsittää lasten oikeudet sekä pohjana tähän YK:n lasten oikeuksien sopimus. Aineiston piti olla relevanttia EU:n alueelle kohdistuvaan pakolaisuuteen ja tämä sulki huomattavan määrän julkaisuja pois, erityisesti Yhdysvaltoihin Meksikosta tulevaa maahanmuuttoa koskevia artikkeleita.

Hakua suoritettiin useilla eri yhdistelmillä kevään ja syksyn 2018 aikana. Haussa käytettiin keskeisiä tutkimusaiheeseen liittyviä kriteereitä: tieteellisyys, alaikäinen turvapaikanhakija, oikeus ja osallisuus (taulukko 1). Rajatuista hakusanoista huolimatta tuloksina saatiin paljon tutkimuksia, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymykseen. Näiden rajaamiseen käytettiin sisäänotto- ja poissulkukriteereitä (kuvio 2). Ensimmäisessä vaiheessa hyväksyttiin otsikon perusteella ne aineistot, jotka vastasivat sisäänottokriteereitä. Aluksi sisäänotossa pyrittiinkin tarkoituksella valitsemaan artikkeleita varsin laajasti, jotta oleellisia tutkimuksia ei jäisi ulkopuolelle. Toisaalta tiukkaa rajausta kohdistui artikkeleiden ikään. Mukaan otettiin vain alle 10

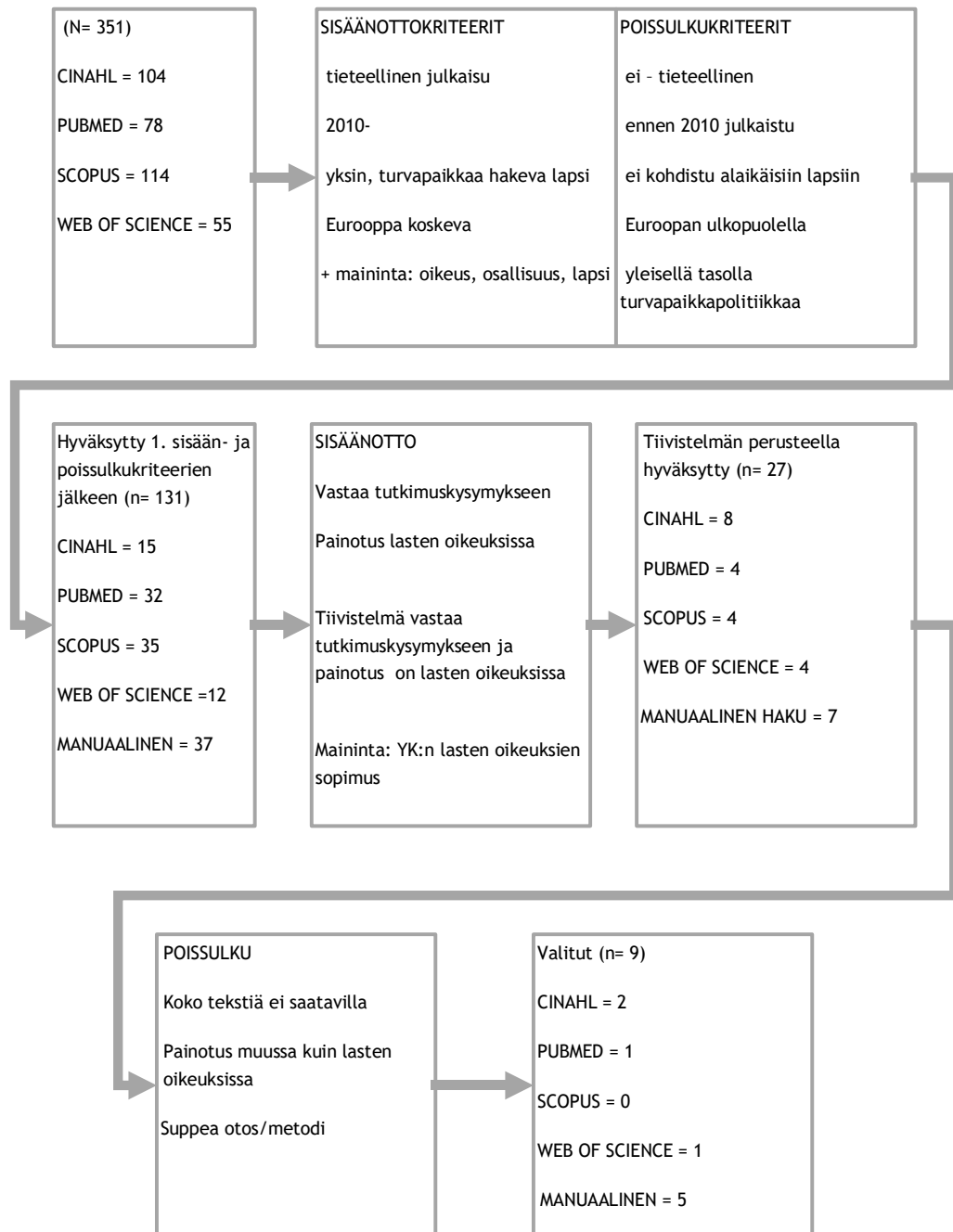
vuotta vanhoja aineistoja. Tällä haluttiin korostaa ajantasoisia tietoa lasten oikeuksista, maahanmuuttopolitiikasta EU:n sisällä ja nykyaikaisista maahanmuuttajalapsiin kohdistuvista asenteista.

Tietokannoista CINAHL hakusanoilla löytyi yhteensä 104 artikkelia. Ensimmäisen sisäänotto- ja poissulkurajauksen sekä otsikon perusteella hyväksytyjä jäi 15. Tiivistelmän perusteella hyväksytyjä jäi kahdeksan. PubMed -haussa löytyi hakusanoilla 78 artikkelia. Näistä jäi ensimmäisen sisäänotto- ja poissulkukriteerien jälkeen 32. Tiivistelmän perusteella jäljelle jäi neljä. Scopuksesta löytyi hakusanoilla 114 artikkelia. Näistä ensimmäisen sisäänotto- ja poissulkukriteerien jälkeen jäi 35 artikkelia. Tiivistelmän jälkeen jäi neljä. Web of Science-haussa löytyi 55 artikkelia. Ensimmäisen sisäänotto- ja poissulkukriteerin jälkeen artikkeleja jäi 12. Tiivistelmän lukemisen jälkeen jäi neljä. (kuvio 1)

Taulukko 1: Työn valintaprosessin tietokannat, hakusanat ja alustavat rajaukset

Tietokanta	Hakutermit	Rajaukset	Tulos
CINAHL	unaccompanied OR asylum seeker OR separated AND child OR minor OR asylum AND human rights OR rights OR safety AND Europe OR EU AND rights of the child	Englannin kieli Suomen kieli 2010-2018	104
Pubmed	Sama kuin CINAHL	Englannin kieli Suomen kieli 10 vuotta vanhat aineistot	78
Scopus	Sama kuin CINAHL	Englannin kieli Suomen kieli 2010-2018	114

Web of Science	Sama kuin CINAHL	Englannin kieli Suomen kieli 2010-2018	55
Yhteensä			351

Kuvio 1: Tutkimusten vaiheittainen valintaprosessi

Google Scholar löytyi hakusanoilla sekä sisäänotto- ja poissulkukriteereillä 37 potentiaalista artikkelia. Näistä tiivistelmän lukemisen jälkeen jäi kuusi. Lisäksi yksi tutkimus valikoitui haussa löytyneiden artikkeleiden lähdeluettelosta. Näin manuaalisen haun kautta jäi seitsemän artikkelia tiivistelmän jälkeen. Pudas-Tähkä (2007, 53) on tuonut esiin, että harmaan ja julkaisemattoman kirjallisuuden käyttäminen on nykyään kirjallisuuskatsauksissa jopa suotavaa, mutta sen laatua on kuitenkin syytä arvioida kriittisesti samojen periaatteiden mukaan kuin julkaistujakin tutkimuksia.

Yhteensä 27 artikkelia jäi tiivistelmän jälkeen. Kävin uudestaan läpi artikkeleita ja keskityin niihin, jotka vastasivat tutkimuskysymyksen, keskittyivät lasten oikeuksiin ja joiden pääpohjana oli YK:n lasten oikeuksien sopimus. Lopulliseen aineistoon valikoituivat tutkimukset, joissa otos oli mahdollisimman laaja, ja lasten oikeuden tunnetta sekä asemaa tutkittu mahdollisimman monipuolisella tavalla. Näissä tutkimusta oli tehty useissa maissa sekä useiden toimijoiden kanssa. Yhteistyö isojen järjestöjen kanssa lisäsi tutkimusten luotettavuutta, koska resursseista tai tutkimuksen laajuudesta ei tarvinnut tinkiä. Lopulta tähän työhön käytetyt tutkimukset rajautuivat yhdeksään. (Liite 1)

SISÄÄNOTTO

- Aineisto vastaa tutkimuskysymykseen
- Turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet painottuvat aineistossa
- Pohjana YK:n lasten oikeuksien sopimus
- Julkaistu 2010-2018
- . Kokonainen teksti saatavilla Tampereen yliopiston tai Laurean tietokantojen kautta
- Kielenä englanti, ruotsi tai suomi
- Tieteellinen julkaisu
- Laaja otos, useita EU:n maita sekä useita metodeita käytetty

POISSULKU

- Ei-tieteellinen julkaisu
- Ei vastaa tutkimuskysymykseen
- Julkaistu ennen v. 2010
- Kohdistuu turvapaikanhakijoihin EU:n ulkopuolella
- Perheen kanssa saapuneet alaikäiset lapset
- Kokonaista tekstiä ei saatavilla
- Muu kieli kuin englanti, suomi tai ruotsi
- Kokonainen teksti saatavilla ilmaiseksi

Kuvio 2: yhteenveto sisäänotto-poissulkukriteereistä

4.3 Aineistojen laadun arviointi ja eettisyys

Työssä käytettyjen tutkimusten laadun arvioinnissa käytettiin Kontion & Johanssonin (2007) esittelemää kvalitatiivisen tutkimuksen laadun arviointipohjaa. Siinä tutkimusten laatua arvioidaan ja pisteytetään taustan ja tarkoituksen, menetelmän sekä luotettavuuden, eettisyyden

sekä tulosten ja päätelmien mukaan (liite 2). Kyllä -vastauksesta sai pisteen, Ei -vastauksesta sai 0 pistettä. 19 kysymyksestä maksimipistemäärä oli täten 19 pistettä. Lopulliset valitut tutkimukset asettuivat 12-18 pisteille (liite 1).

Lähes kaikissa valituissa aineistoissa oli kuvattu tarkasti tutkimuksen tausta ja tarkoitus. Tutkittava ilmiö oli selkeästi määritelty ja tavoitteet avattu kattavasti. Aineiston ja menetelmien osalta, oli joissain tutkimuksissa aineiston keruu kuvattu varsin suppeasti eikä aineiston riittävyttä ollut tarpeeksi pohdittu. Toisaalta kaikki tutkimusten tekijät ja mukana olleet järjestöt olivat kokeneita asiantuntijoita yksintulleiden lasten asioissa. Myös kaikissa haastattelua tutkimusmenetelminä käytettävissä tutkimuksissa aineisto oli kerätty henkilöiltä, jotka olivat asiantuntijoita asiassa. Työn aineistossa oli kirjallisuuskatsauksia kolme, ja näissä kaikissa aineisto oli laaja ja monipuolinen. Aineiston käsittely ja analyysin päävaiheet oli kaikissa kuvattu tarkasti.

Luotettavuudenkriteerit täyttyivät kaikissa tutkimuksissa. Useimmasta valituista tutkimuksista kuitenkin puuttui tutkimuksen kulusta kertovat muistiinpanot, joilla tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä olisi ollut mahdollista arvioida vieläkin tarkemmin. Toisaalta kuusi (=9) tutkimuksissa käytettiin useita aineistojen ja menetelmien triangulaatioita, lisäämään luotettavuutta. Eettinen pohdinta jäi vajaan viidessä (n=9) tutkimuksista. Tulokset olivat esitetty kaikissa valituissa aineistoissa laatukriteerit täyttävästi ja selkeästi. Tulokset perustuivat tuloksiin ja ovat hyödynnettävissä lasten oikeuksien kehittämisessä. Useimmissa aineistoissa niitä oli myös verrattu aikaisempiin tutkimuksiin kattavasti. Yhtään valittua tutkimusta en hylännyt laadun arvioinnin perusteella.

4.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Aineisto koostui yhdeksästä tutkimuksesta, jossa tutkittiin lasten oikeuksien toteutumista. Kaikissa tutkimuksissa pohjana käytettiin YK:n lasten oikeuksien sopimusten suosituksia (liite 3). Tutkimukset analysoitiin induktiivisella eli aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jolla konkreettisesta aineistosta saadaan käsitteellinen kuvaus (Kangasniemi & Pölkki 2015, 83-85). Tässä työssä käytetty aineisto on hyvin hajanaista, joten induktiivisen sisällönanalyysin avulla aineistosta saatiin selkeämpi kokonaisuus.

Aineiston analyysi alkoi tutkimusten keskeisten seikkojen kuvauksella. Näistä oleelliset olivat tutkimuskysymykset, vuosiluvut, menetelmät ja tulokset (liite 1). Tutkimuksista etsittiin keskeisiä sisältöjä yksintulleista alaikäisistä turvapaikkaa hakevista, heidän oikeuksien toteutumisesta Euroopassa. Analyysissä käytettiin yksikkönä lausetta tai ajatuskokonaisuutta. Nämä sisällöt lajiteltiin yhdistävien teemojen mukaan (Kangasniemi & Pölkki 2015, 90). Sisältö saatiin pelkistettyä esittämällä tutkimusongelman mukaisia kysymyksiä. Pelkistämisen jälkeen etsin sisällöstä eroavuuksia ja samankaltaisuuksia. Tämä muokkasi aineistoa käsitteellisempään muotoon ja auttoi muodostamaan teoreettisia käsitteitä.

Kontio & Johansson (2007, 102) muistuttaa, että sisällönanalyysin luotettavuus riippuu tutkijasta, aineistosta, analyysistä ja tulosten esittämisestä. Tässä työssä pyrittiin lisäämään luotettavuutta tutustumalla laajasti ja pitkällä aikavälillä tutkimuskysymystä vastaamaan aineistoon, osallistumalla erilaisiin seminaareihin aiheesta sekä perehtymällä tarkasti lasten oikeuksiin keskittyviin sopimuksiin ja direktiiveihin. Nämä auttoivat myös täsmentämään tutkimusongelmaa. Näiden lisäksi vertasin tuloksia olemassa olevaan tietoon asiasta.

5 Tulokset

Tulokset koostuvat yhdeksästä valitusta tutkimuksesta (Liite 1). Näistä etsittiin tietoa yksin turvapaikkaa hakevasta alaikäisestä, hänen turvallisuudestaan ja oikeuksistaan. Tässä luvussa käydään läpi valittujen aineistojen taustat, sisällöt ja tulokset.

Kaikki yhdeksän tutkimuksesta olivat laadullisia. Tutkimukset olivat vuosilta 2011-2018. Valituista tutkimuksista kaksi oli Hollannista, ja kaksi Englannista. Muut valitut tutkimukset olivat Italiasta, Unkarista, Ranskasta, Ruotsista ja Norjasta. Haastattelua käytettiin tiedonhankintamenetelmänä seitsemässä (N=9) tutkimuksessa (Rigby 2011; Hansilova & Knauder 2011; Buddenbaum & Rap 2018; Valtoline & D'odorico 2017; Hedlund & Cederborg 2015; Myrvang Berg 2017 & Hernandez 2013). Näissä kolmessa haastatteluja tehtiin eri Euroopan maissa, ja tuloksia vertailtiin maiden välillä. Hernandezin (2013) tutkimuksessa neljässä maassa: Ranska, Espanja, Italia ja Belgia. Hancilovan & Knauderin (2011) tutkimuksessa maita oli kymmenen (Itävalta, Belgia, Tsekki, Ranska, Unkari, Italia, Slovakia, Slovenia, Alankomaat ja Yhdistynyt kuningaskunta) Buddenbounin & Rapin (2018) tutkimuksessa maita oli 10 ja kaupunkeja 14 (Belgia- Antwerp & Ghent, Kreikka- Ateena, Italia- Genoa & Milano, Scotland- Glasgow, Espanja- Madrid, Latvia- Robazi, Alankomaat- Tilburg & Rottendam, Ruotsi Strömsund & Trelleborg, Suomi- Tampere, Itävalta- Vienna). Valtolin & Dòdoricon (2017) tutkimuksessa haastattelut tehtiin kohdemaassa, eli Italiassa. Rigbyn (2011) tutkimuksessa haastattelut tehtiin Skotlannissa. Hedlundin & Cederborgin (2015) haastattelut tapahtuivat Ruotsissa ja Myrvang Bergin (2017) Norjassa. Kaikissa haastattelua tutkimusmenetelmänä käyttävistä oli käytössä puoli- strukturoitu haastattelulomake.

Aineiston seitsemässä haastattelua käyttävistä tutkimuksista, kahdessa tiedonantajana olivat lasten lisäksi myös lasten kanssa työskenteleviä ammattihenkilöitä (Hansilova ym. 2011 & Buddenbaum ym. 2018). Vain Hernandezin ym. (2013) tutkimuksessa haastateltiin pelkästään lapsia. Pelkästään alan ammattilaisia haastateltiin neljässä tutkimuksessa, Rigbyn (2011) tutkimuksessa sosiaalityöntekijöitä sekä kansainvälisesti tunnettuja järjestöjä, lainsäätäjiä tai vastaavia lasten asioihin merkittävästi vaikuttavia ammattilaisia haastateltiin kolmessa työssä (Valtoline ym. 2017; Myrvang Berg 2017; Hedlund ym. 2015).

Kolmessa haastattelua tutkimusmenetelmänä käyttävistä, tuloksia vertailtiin tutkimuksessa mukana olleiden maiden välillä (Buddenbaum ym. 2018; Hansilova ym. 2011; Hernandez ym. 2013). Kahdessa haastattelun tuloksia vertailtiin kirjallisuuskatsauksen tuloksiin (Valtoline ym. 2017 & Myrvang Berg 2017) Haastattelun lisäksi havainnointia ja tarkkailevaa kenttätutkimusta käytettiin kahdessa tutkimuksessa (Hernandez ym. 2013; Ranska- Rennes & Espanja- Barcelona; Rigby 2011 Scotlanti). Kaikki haastattelut tehtiin kokeneiden ammattilaisten toimesta, joilla oli vuosien kokemus turvapaikkaa yksin hakevista lapsista. Yhdessä tutkimuksessa haastattelut suorittivat kyseisen maan alaikäisen turvapaikkaa hakevien lasten parissa pitkään työskennelleet ammattilaiset, eivätkä itse tutkimuksen tekijät (Buddenbaum ym. 2018).

Haastattelua tutkimusmenetelmänä käyttävistä tutkimukset kestivät 8kk- 1 ½ vuoteen. Haastateltavat olivat kaikissa 14-vuotiaita tai siitä vanhempia. Tämän nuoremman ei uskottu antavat täysin luotettavaa vastausta. Haastateltavia oli vähintään 25 jokaisessa tutkimuksessa mukana olleessa maassa tai kaupungissa. Enimmillään haastateltavia lapsia oli Hansilovan ym. (2011) tutkimuksessa, yhteensä 192. Hansilovan (2011) tutkimuksessa myös lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten haastatteluista oli eniten, yhteensä 131. Hernandezin ym. (2013) tutkimuksessa lapsia oli 103. Buddenbaum ym. (2018) eivät lasten ja aikuisten määrää eritelleet tarkemmin, mutta mainitsivat niitä olleen ” huomattava määrä”. Buddenbaum ym. (2018) tutkimukset pohjautuivat ennen kaikkea lapsiin, ja aikuisten haastattelut olivat vahvistamassa lasten tilannetta. Kaikissa haastatteluissa poikia oli merkittävästi eniten. Hernandez (2013) tutkimuksessa poikia oli 90% haastatelluista. Kahdessa muussa noin 80% haastatelluista oli poikia.

Neljässä tässä työssä käytetyistä tutkimuksista tutkimusmenetelmänä, joko ainoana tai toisen metodin lisänä oli käytetty systemaattista kirjallisuuskatsausta (E.C.C. van Os 2016; Valtoline ym. 2017; Bronstein ym.2011; Myrvarg Berg 2017). Näistä kahdessa tutkimuksessa käytetty aineisto oli suuri (E.C.C. van Os ym.2016; Bronstein ym. 2011). Niissä metodina oli pelkästään kirjallisuuskatsaus. Valtoline ym. (2017) tutkimuksessa sidosryhmien haastattelujen tuloksia täydennettiin kirjallisuuskatsauksen tuloksilla ja Myrvarg Bergin (2017) täydensi kirjallisuuskatsauksen tuloksia haastatteluilla järjestöille.

Molemmissa kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä käytettävistä aineistoista lähteenä oli käytetty luotettavia isoja organisaatioita kuten muun muassa, European Council on Refugees and Exiles (ECRE), UNICEF, European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), International Organization for Migration (IOM) ja The United Nations Refugee Agency (UNHCR). Tilastotietoja alaikäisten liikkuvuuteen, määrään eri maissa, kuolleisuuteen ja rekisteröintiin oli saatu kyseisen maan maahanmuuttoviranomaisilta ja laajasti Euroopan tilanteesta tietoja oli saatu Eurostatilta, European Parliament Research Serviceltä (EPRS) sekä European Migration

Networkiltä (EMN). Neljässä tutkimuksessa oli käytetty aineiston tai menetelmien triangulaatioita (Rigby 2011; Myrvang Berg 2017; Hernandez 2013; Valtoline ym.2017). Kaikissa tutkimuksissa lasten oikeuksien määrittelynä käytettiin YK:n lasten oikeuksien sopimusta.

Kokonaan aukotonta vastausta tutkimuskysymykseen on mahdotonta saada, koska oikeuden, turvallisuuden ja edun kokemukset ovat aina subjektiivisia. Myös lasten kokemukset ovat hyvin erilaisia, riippuen mistä he tulevat ja mitä he ovat kokeneet sekä mitkä ne syyt ovat lähtemiselle olleet. Tutkimusten luotettavuuteen vaikuttavat siis voimakkaasti lapsen tausta, henkilökohtaiset ominaisuudet, haastattelutilanne ja sen hyöty-haitta-ajattelu sekä yleinen ajatusmaailma. Yleisesti voidaan kuitenkin luoda yleiskuva, miten ratifioitu yleissopimus näkyy vai näkyykö se valtioiden toiminnassa, ja miten eri tavoin sitä tulkitaan.

5.1 Syrjimättömyys

Lasten oikeuksien sopimuksen artikla 2 on syrjimättömyyden periaate. Kaikille lapsille tulee taata kaikki sopimuksen mukaiset oikeudet. Artikla 2 listaa ne ominaisuudet, joiden perusteella lasta ei saa syrjiä. Lasta ei saa syrjiä rodun, ihonvärin, sukupuolen, uskonnon, kielen, mielipiteen, alkuperän, syntyperän, varallisuuden tai vammaisuuden takia. Lasta ei saa myöskään syrjiä lapsen itsensä tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien takia. Sopimus myös velvoittaa valtioita ryhtymään tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä sekä rangaistukselta, jotka liittyvät häneen tai hänen vanhempiansa asemaan, syntyperään, mielipiteeseen, vammaisuuteen tai varallisuuteen. (Unicef, YK:n lasten oikeuksien sopimus 1991) Syrjimättömyyden periaate on erittäin tärkeä lapsen identiteetille (Amnesty International Report 2017/18, 24-25).

Yksin tulleet turvapaikkaa hakevat lapset usein kokivat syrjintää verraten kantaväestölapsiin. Yllättäen osa lapsista kokivat syrjintää myös turvapaikkaa hakevien lasten kesken. (Hernandez ym. 2013). Useissa tutkimuksissa nousikin esille, että lasten saama hoito ja palvelu riippuivatkin myös paljon siitä, mistä lapset ovat kotoisin ja minkä ikäisiä he ovat saapuessaan maahan. Näillä seikoilla oli vaikutusta joissain maissa jopa ihan perustarpeisiin, kuten hygieniaan, majoitukseen, koulutukseen ja edunvalvontaan. (Hernandez 2013; Buddenbaum ym. 2018; C van Os ym. 2016.) Hernandezin ym (2013) nosti tutkimuksessaan esille, että lapset kokivat epätasa-arvoista kohtelua eri maista tulleiden lasten välillä samassa maassa ja jopa samassa kaupungissa, riippuen pitkälti käsittelijän tulkinnasta. Siihen miksi lapsia kohdeltiin jopa samassa yksikössä epäarvoisesti, eivät tutkijat saaneet vastausta. Useissa tutkimuksissa oli nähtävissä Afrikan pohjoisosista tulleiden poikien joutuvat todennäköisemmin syrjimäksi (Hernandez 2013). Muita syitä oli matkareitti ja kohdemaassa olevien sukulaisten, tuttujen tai ystävien mahdollinen vaikuttaminen lapsen oloihin. (Hernandez 2013.)

UNHCR vuonna 2017 moitti ja kehotti Sveitsiä pikaisesti korjaamaan yksintulleiden lasten oloja. Suurimmat epäkohdat Sveitsissä on lasten kouluun pääsyn hankaluus, edustajan saannin

ongelmat, yhteismajoitukset tyttöjen, poikien ja aikuisten kanssa. Lisäksi Sveitsissä turvapaikanhakijoilta on kielletty menemästä yleisiin paikkoihin, kuten uimahalleihin ja leikkipuistoihin. Zurich yliopiston tutkimuksen mukaan, mikään laki tai säädös Sveitsissä ei ole peruste turvapaikanhakijoiden syrjimiselle, vaan kysymys on enemmän asenteesta. UNHCR muistuttaa, että tällaisella syrjinnällä on merkittäviä vaikutuksia lasten elämään, kehitykseen, sopeutumiseen ja integrointiin. (Amnesty International Report 2017/18, 384.)

Hedlundin ym. (2015) tutkimuksessa myös viranomaisten asenteet nousivat esille. Ruotsalaiset lapset ovat etuoikeutetumpia palveluihin ja hoitoon kuin turvapaikanhakijalapset. (Hedlund ym. 2015.) Hancilovan (2011) ja Myrvang Bergin (2017) tutkimuksissa nostettiin esille lasten saaman hoidon ja palvelun epäoikeudenmukaisuus verraten kantaväestön lapsiin. Hedlund ym. (2015) toivat tutkimuksessaan myös esille, että 16-17-vuotiaat turvapaikkaa yksin hakevat lapset ovat heikommassa asemassa palveluiden saannin suhteen kuin sitä nuoremmat. Samanlaisia johtopäätöksiä oli havaittavissa muissa tutkimuksissa (Buddenbaum ym. 2018; Hernandez ym. 2013). Syitä siihen on, kun lapsi täyttää 18-vuotta, muuttuvat myös palvelut ja mahdolliset etuudet. Myös joissain maissa lasta uhkaa 18-vuotiaana karkotus kotimaahansa, oloista huolimatta (Myrvang Berg 2017; Hedlund ym. 2015).

Lasten oikeuksien komitea ei ole tehnyt artikla 2 omaa yleiskommenttiaan, mutta se mainitaan muissa yleiskommenteissa, kuten nro 6, jossa selvennetään syrjimättömyysperiaatetta yksin liikkuviin ja vanhemmistaan eroon joutuneisiin lapsiin. Kommentissa myös tuodaan esille, että erilainen lasten kohtelu on välillä sallittua. Tämä ns. positiivinen syrjintä tarkoittaa,

että erilainen kohtelu on tarpeen joissain tilanteissa syrjinnän vähentämiseksi. (Unisef, YK:n lasten oikeuksien sopimus) Tällainen positiivisen syrjinnän tarve suojelee muun muassa yksin tulleita alaikäisiä tyttöjä, jotka tarvitsevat poikia enemmän suojelua sukupuolensa takia. Rigby (2011) tutkimuksessa huomattiin, että positiivinen syrjintä oli varsinkin tarpeen tytöille, jotka olivat kotoisin Afrikasta tai Itä-Aasiasta. Se auttoi suojelemaan heitä paremmin seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja ihmiskaupalta.

Syrjimättömyyden artikla ei ole vain passiivinen kielto, vaan aktiivisia toimia vaativa asetus. Yleiskommentissa nro 5 (CRC/GC/2003/5) tuodaan esille niitä aktiivisia toimenpiteitä, joilla syrjimiseen on mahdollista jäsenmaissa puuttua (Finlex 2018). Näitä ovat muun muassa muutokset lainsäädännössä, asennekasvatus, tutkimukset ja koulutukselliset toimet ennakkoluulojen muuttamiseksi. Tällaisilla toimilla on suuri merkitys, kun halutaan muuttaa lasten asenteita sekä lisätä tietoa. Yksintullut lapsi voi kokea syrjintää, asenteiden ja olosuhteiden vuoksi, missä maailman maassa tahansa, kuten Suomessa. Tämä voi estää lasta kehittymästä tai saavuttamasta normaalia kehitystasoa, sillä asenteet ja syrjivät olosuhteet ovat este lapsen oikeanlaiselle kehitykselle. (Kankkunen, Harinen, Nivala & Tapio 2010, 23, 51.) Suomen

laissa syrjimättömyyden periaate näkyy muun muassa perustus-, rikos-, lastensuojelu- ja yhdenvertaisuuslaissa. Laki kotoutumisen edistämiseksi huomioi yksintulleen lapsen tarjoamalla hänelle laajasti tukitoimia haavoittuvuutensa takia, tarkoituksena integroida hänet nopeasti kantaväestölasten joukkoon. (Finlex 2018.)

Euroopan Unionin perustusoikeusviraston (FRA) tekemän tutkimuksen (2017) mukaan Suomessa on kuitenkin huolestuttavan paljon, pohjoismaista eniten, syrjintää kohtaavia vähemmistöryhmiä. Varsinkin Saharan eteläpuolisesta Afrikasta tulleet ovat kohdanneet ihonvärinsä tai etnisen alkuperään perustuvaa syrjintää Suomessa. (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA 2018.)

Syrjintä on aina ihmisoikeusloukkaus ja se aina vahingoittaa syrjinnän kohdetta. Varsinkin, jos kyseessä on lapsi, voi seuraamukset olla valtavat. Jos lapsi pakotetaan kohtaamaan päivittäin vihaa, ennakkoluuloja ja suvaitsemattomuutta, viedään häneltä mahdollisuus ja oikeus normaaliin elämään. (European Union Agency for Fundamental Rights 2018.)

5.2 Lapsen etu

Kaikissa julkisen tai yksityisen, sosiaalihuollon, hallintoviranomaisten, tuomioistuimen tai lainsäädäntöelinten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Viranomaisten on pystyttävä arvioimaan päätöksen myönteiset kuin kielteiset vaikutukset lapseen. Perusteena tulee ilmetä, mitä on pidetty lapsen etuna ja millä perusteilla. Myös perusteissa tulee ilmetä, millä tavoin kyseinen ratkaisu on parempi lapsen edun kannalta kuin muut ratkaisuehdot. Lapsen edulla tulee olla päätöksissä korkeampi arvo kuin muilla arvoilla, eikä se siis saa olla vain yksi monista huomioon otettavista seikoista. (Unicef, YK:n lasten oikeuksien sopimus 1991.) Tärkeää kuitenkin on, kun tulkitaan lapsen etua, että ei syrjäytetä yleissopimuksen muita oikeuksia. Lapsen edun tulee olla ensisijainen ratkaisuperiaate, mutta huomioitavaa on, että lapsen edun ei tule olla ainoa harkittava seikka. (Unicef, YK:n lasten oikeuksien sopimus 1991.)

Valituista aineistoista jokaisesta kävi ilmi, ettei lapsen etua huomioitu riittävästi. Lapsi nähdään ennen kaikkea turvapaikanhakijana, eikä apua tarvitsevana lapsena. Myös lapsen motiiveja, ikää ja avun tarvetta tai uhkaa kotimaassa kyseenalaistetaan tai vähätellään (Buddembaum ym. 2018; Valtoline ym. 2017; Hernandez ym. 2013; Hansilova ym. 2011; C van Os ym. 2016). Näin ensisijaisena vaikutteena päätöstententissä ei ole lapsen etu vaan, yhteiskunnan tai lainsäätäjien etu.

Hedlundin ym. (2015) tutkimuksessa viranomaiset yleisesti pitivät lapsia ”ankkurilapsina” tai seikkailijoina, jolloin automaattinen ajattelu oli, ettei todellista tarvetta turvapaikalle ole. Näin myös yleisesti ajateltiin, että lapsen etu on olla kotimaassaan vanhempien kanssa ilman, että olosuhteita, vanhempien tilannetta tai ympäristön turvallisuutta tarkemmin tarkistettiin.

Viranomaiset sekä muut ammattilaiset toivat esille, ettei lasten etu ole ylipäättään lähteä kotimaastaan, kulkea maiden väliä yksin ja näin joutua vaaraan sekä uhille alttiiksi. Toisaalta se miten lapsia olisi mahdollista tukea kotimaassaan tai auttaa sodan jaloista pois, ei heillä kuitenkaan ollut antaa vastausta. (Rigby ym. 2011.)

Viranomaiset yksimielisesti pitävät lapsen etua tärkeänä, mutta edun määritelmä sekä arvio, milloin etu on lapsen ja milloin aikuisen koetaan hankalaksi (Hedlund ym. 2015). Yleisenä ongelmana nähdäänkin lapsen edun määrittäminen. Mitä lapsen etu tarkoittaa, kuka sen määrittelee ja ketä se velvoittaa? Lasten edulla tarkoitetaan, että lasten oikeudet taataan kaikilla elämän alueilla. Lähestymistavan on siis oltava lasten asioissa ja edussa kokonaisvaltainen, ei vain suojella lasta, vaan lapselle on myös tarjottava laajat oikeudet kaikilta elämän osa-alueilta. Hakalehto-Wainio (2013, 142) kuvaa, että usein myös eri viranomaisten käsitys lapsen edusta voi erota merkittävästi toisistaan, myös saman kysymyksen sisällä. Lapsen etu saattaa myös olla ristiriidassa muiden etujen tai oikeuksien kanssa. Aina kun lapsen etua määritellään tai arvioidaan, tulisikin miettiä laajasti päätösten vaikutukset lapsen hyvinvointiin, kehitykseen ja tulevaisuuteen (Pobjoy 2015, 347). Lasten etu tulee huomioida kaikissa lasta koskevissa toimissa, kuten ehdotuksissa, teoissa, menettelytavoissa sekä palveluissa. (Unicef, YK:n lasten oikeuksien sopimus 1991, Artikla 3.)

Lapsen edun huomioitta jättämisen räikeimpiä tapauksia nousi esille Hernandezin ym. (2013) tutkimuksissa. Ranskassa lapsia asui kadulla useista viikoista kuukausiin. Kenttäobservoinnin aikana 2011-2012 20-50 lasta majoittui päivittäin kadulla Pariisissa. Vuoden jälkeen kesäkuussa 2013 muutosta tilanteeseen ei ollut tapahtunut. Espanjassa lapsia on laitettu säilöntäosastolle useiksi viikoiksi aikuisten pariin. Näissä lapsissa oli selkeästi nähtävissä fyysisin piirtein, että kyseessä on nimenomaan alaikäisiä. He joutuvat olemaan säilössä jopa 60 vuorokautta, jonka jälkeen heidät usein vasta rekisteröitiin ja huomioitiin alaikäisinä. Belgiassa lapset ”lajiteltiin” satunnaisin pistein. Hoito ja palvelut valikoituivat pisteiden mukaan. Hernandezin ym. (2013) tutkimus nostaa esille ongelman, jossa lapsia otetaan vastaan, heidät rekisteröidään ja sen jälkeen jätetään oman onnensa nojaan odottamaan hitaan prosessin etenemistä.

Lasten etu käsitteenä on siis hyvin laaja, kokonaisvaltainen sekä myös hyvin epätarkka. Lapsen edun toteutuminen vaati myös muiden lasten oikeuksien artikloiden toteutumisen. Lasten oikeuksien komitean mukaan lasten etuun liittyy keskeisesti myös artikla 12 eli lapsen kuulemisen ja osallisuuden toteutuminen. Lapsen etu ei siis toteudu, jos lasta ei kuulla tai hänen näkemyksiään ei oteta huomioon. Komitean mukaan, vaikka lapsi on nuori, ei se saa olla syyriistä häneltä oikeutta ilmaista näkemystään tai saa vähentää hänen näkemystensä painoarvoa, kun lapsen etua määritellään. (Finlex 2018.)

Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat usein haavoittuvampia ja heikommassa asemassa kuin valtaväestö. Turvapaikkaa hakevien kohdalla lasten edun arviointi on erityisen haastavaa, taustan, kasvutietojen sekä aikaisempien kokemustietojen puutteen takia. Lapselta saadut tiedot eivät välttämättä ole tarpeeksi luotettavia, koska lapsen käsittelykyky on vielä vajaa. Lapsen luottamusta voi viedä myös traumaattiset kokemukset sekä yleinen epäluuloisuus viranomaisia kohtaan. (Parsons 2010, 71-72.) Yleiskommentti 14 (CRC/C/GC/14) perusteleekin lapsen edun tärkeyttä sillä, että lapsella on usein vähemmän mahdollisuuksia saada etunsa huomioitua. Ilman erityistä korostusta, se jääkin usein huomioimatta kokonaan. (Finlex 2018.)

Ilman huoltajaa saapuneelle lapselle tulee määrätä (yleiskommentti CRC/GC/2005/6, ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten kohtelu kotimaansa ulkopuolella) huoltaja mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen (Finlex 2018). Suomessa vastaanottolaki (746/2011) määrittää, että lapselle on osoitettava edustaja heti saapumisen jälkeen. Useissa Euroopan maissa on samanlainen käytäntö. Toisaalta työhön valituista tutkimuksissa, kaikista tulee esille, ettei tämä läheskään aina toimi. Yhdellä edustajalla voi olla liian monta lasta samaan aikaan tai ammattitaidossa on merkittäviä puutteita (Hakalehto-Wainio 2013, 140).

Tutkimusten mukaan EU- maissa yleisesti katsotaan, että lapsen etu ei tule ensisijaisena asiana, vaan ensisijaisena on arvioida lapsen tarve turvapaikalle. Lapsen etu siis tulkitaan kaikkien olosuhteisiin vaikuttavien tekijöiden kautta, ja näin lapsen etu määritellään usein yhteiskunnan kuin lapsen edun pohjalta. (Hernandez ym. 2013.) Hancilova ym. (2011) tuo tutkimuksessaan esille, että kymmenen EU:n jäsenmaan välillä oli suuria eroja lapsiin suhtautumisessa, vastaanottamisessa ja palvelujen saatavuudessa. Kaikissa maissa myös lapsen edun arvioissa oli puutteita. Lapsia myös palautettiin takaisin kotimaahansa, ilman tietoa, mihin ja kenen luokse lapsi lopulta päätyy. Lasten yksilöllistä tarvetta hoidolle, avulle tai sosiaaliselle tuelle ei myöskään osattu arvioida, vaan kaikille lapsille osoitettiin joko samanlaiset toimet, tarpeesta riippumatta tai jätettiin sattumanvaraisesti kokonaan ilman palveluita (Buddenbaum ym. 2018).

Suomessa lapsen etua ja sen toteutumista on mediassa pohdittu useasti, varsinkin vanhempiensa kanssa tulleiden turvapaikkalasten kohdalla. Vuonna 2017 kahdeksan kuukauden ikäinen lapsi karkotettiin Afganistaniin yhdessä vanhempien kanssa. Päätöstä kritisoitiin yleisesti, ja huomautettiin ettei, lapsen etua ei ole huomioitu päätöksessä ensisijaisena huomioon otettavina seikkoina. Varsinkin, koska Afganistanin turvallisuustilannetta pidettiin hyvin huolestuttavana. Suomessa tuomioistuimen ja maahanmuuttoviraston linja on, että lapsi seuraa vanhempien mukana, ja lapsen etu on aina olla huoltajan kanssa. (Love 7.4.2017; Tessieri 10.4.2017 & Yleisradio 2018.) Yksintulleet lapset ovatkin tässä suhteessa erilaisessa asemassa.

He usein saavat jäädä, kun taas perheen kanssa tulleet lapset eivät. Perheyhtenäisyyden tärkeys korostuu voimakkaasti turvapaikkapäätöksissä Suomessa. Vuosina 2015- 2017 noin 40% perheen kanssa Suomeen saapuvista lapsista saivat turvapaikan, kun taas lähes 90% yksintulleista lapsista. (Euroopan muuttoliikeverkosto, EMN 2017, 20; European Migration Network EMN, 2016, 30-33; Maahanmuuttovirasto, Tilasto 2018.)

5.3 Lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen

Oikeus elämään on maailmanlaajuinen ihmisoikeusperiaate ja tällä sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämiseen ja kehittymiseen tarvittavat edellytykset. Tämä on tietenkin tärkein artikla, sillä henkiinjääminen on edellytys muiden artikloiden toteutumiselle. Kehityksen ajatus tulee tulkita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ottaen huomioon lapsen ruumiillisen, henkisen, psykologisen, moraalisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen. Käsitteenä ”oikeus kehitykseen” on varsin epämääräinen ja laaja, ja se sisältyykin kattavasti lasten oikeuksien sopimuksen muihin artikloihin. Tällä varmistetaan ja turvataan mahdollisimman kattavasti ja laajasti lapsen kasvuun vaikuttavat tekijät. (Hakalehto-Wainio 2013, 140-142.)

Lapsen oikeuden sopimuksessa korostetaan vanhempien keskeistä roolia lapsen kehityksessä sekä valtion velvollisuutta tukea perheitä tässä (Artikla 5). Lapsella tulee olla mahdollisuus, voimavaroja, jaksamista ja vapaa-aikaa sekä kaikkea sellaista mitä lapsi tarvitsee oppiakseen uutta ja kasvaakseen täysipainoisesti (Artikla 31). Valtion tulee huolehtia lapsen perustarpeista, kuten terveydestä, sairaanhoidosta ja kuntoutuksesta. Valtion tehtävänä on myös huolehdittava lapsen riittävästä elintasosta ja sosiaaliturvasta (artikla 27). Lasta tulee suojata kaikelta haitalliselta ja vahingoittavalta toiminnalta, kuten välinpitämättömyydeltä, väkivallalta ja hyväksikäytöltä (Artikla 32-34). Varsinkin yksintulleet lapset ovat alttiita erilaisille riskeille matkan aikana, joilla on vaikutusta heidän kehittymiseensä ja jopa henkiinjäämiselle. Komitea on lisännyt yleiskommentin (CRC/GC/2005/6, 24, 2005), jonka tarkoituksena on ennen kaikkea huomioida erityisessä vaarassa olevia lapsia ja nimittää heille huoltaja/edustaja heti kun he hakevat turvapaikkaa (Mustonen & Alanko 2011, 43-48; Hakalehto-Wainio 2013, 144).

Jokainen lapsi tarvitsee tiettyjä asioita hyvän elämän pohjaksi. Näitä ovat perushoiva, vuorovaikutus ja hyväksyminen. Perushoiva pitää sisällään turvallisen kasvuympäristön ja mahdollisuuden terveyden - ja sairaanhoitoon, terveellisen ruuan, vaatetuksen sekä koulutusmahdollisuuden. Vuorovaikutus muiden kanssa kehittää lapsen kommunikaatiokykyä, puhetta sekä yhteenkuuluvuutta yhteiskuntaan ja sen normeihin. Hyväksyminen, antaa lapselle tunteen tärkeydestä, kuuntelemisesta sekä olemassaolon oikeuden. (Taskinen 2011, 43-44.) Näitä lapsen perushoivaan kuuluvia tarpeita ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita laiminlyötiin tutkimusten mukaan monissa maissa, kuten Ranskassa, Espanjassa, Belgiassa ja Italiassa. Suurin syy mihin laiminlyönneillä vedottiin, oli rahan puute. (Hansilova ym. 2011.)

Yksin tulleiden lasten matka ja maahan saapuminen on hyvin stressaavaa lapselle. Lapsilla voi olla merkittäviä mielenterveydenongelmia ja tämä aiheuttaa valtavaa haastetta kohdemaahan ja lasten kanssa työskenteleville. Ammattilaisilla on usein haastetta kohdata ja tukea näitä lapsia. Tämä johtuu ammattihenkilöstön koulutuksen puutteesta, palveluiden saatavuuden hankaluudesta ja lasten taustan sekä trauman ymmärtämättömyydestä. Ammatillaiset ovat usein yhteiskunnan keskellä, ja lapsen edun sekä oikeuden käsite ajatellaankin yhteiskunnan, lapsen, lapsen vanhempien ja viranomaisten yhteissummaksi. (C van Os ym. 2016.) Monissa tutkimuksissa juuri henkilökunnan ammattitaidon puutteet nousivat esille, kun arvioitiin lasten hoidon saantia, oikeutta tai suojelua. Myös organisaatioiden välisessä yhteistyössä nähtiin paljon puutteita. (Valtoline ym. 2017; Rigby 2011; Hansilova ym. 2011; Myrvang Berg 2017.)

Lasten heikko oikeus saada hoitoa psyykkisiin ja traumaattisiin kokemuksiin nousi esille kaikissa valituissa tutkimuksissa. Useissa tilanteissa ajateltiin, että traumat, käytöshäiriöt ja psyykinen oirehdinta kuuluvat asiaan ja ne poistuvat, kun lapsen tilanne rauhoittuu. Monissa tutkimuksissa todettiin, että lasten psyykkisiin ongelmiin reagointi oli hidasta ja hoito riittämätöntä. (Rigby 2011; Brostein ym. 2011; Myrvang Berg 2017). Hansilova ym. (2011) nostivat esille, että esimerkiksi Ranskassa osa turvapaikkaa hakevista lapsista saavat minimitasoista hoitoa, jos he asuvat niissä yksiköissä, joissa sitä tarjotaan. Muissa yksiköissä, hoito voi jäädä kokonaan. Myös Belgiassa ja Italiassa hoitoon pääsy riippuu asumisyksiköstä, mutta Belgiassa kaikille lapsille pyritään järjestämään edes jonkinlaista konsultaatioapua. Tsekeissä hoito riippuu NGO:n tuen määrästä. Jos projektia ei sillä hetkellä ole meneillään NGO:lla ei hoitoakaan järjestetä. Slovakiassa psykiatrista hoitoa ei nähty tarpeellisena, vaan mielenterveysongelmat nähtiin lapsilla normaaleina kriiseinä, joihin riittää puhtaat vaatteet ja ruoka. Hansilova ym. (2011) tutkimuksessa nousi myös esille, että useissa EU maissa itsemurhayrityksissä tai syömälakossa, lapsi voi päästä psykiatrisen avun piiriin, mutta usein vain yhden käynnin verran.

Lähes puolella yksin tulleilla turvapaikkaa hakevilla lapsilla oli jonkinasteisia mielenterveysongelmia, käytöshäiriöitä, ahdistusta ja masennusta. Traumaattista stressiä oli noin puolella lapsista. Useimmilla trauma ilmeni painajaisina (39-52%<), muistihäiriöinä jopa 60% lapsista sekä uudelleen traumaisoituna jopa puolella lapsista. Käytöshäiriöitä oli jopa 77% lapsista. Traumaperäistä stressin (PDSD) riskiä nostavat useat traumaattiset tapahtuman, varsinkin varhaisella iällä. (C van Os ym. 2016.) Monissa maissa näille lapsille oli vain vähän tarjota tukea traumaan, pelkotiloihin tai hämmennykseen. Lasten odotetaan integroituvan yhteiskuntaan ilman ongelmia, ilman läheisten tai ylipäätään ilman kenenkään luotettavan aikuisen avulla. Monissa maissa myös lasten hyväksikäytön tunnistamisessa oli ongelmia. (Rigby ym. 2011.)

Se että useat maat ovat kykenemättömiä tarjoamaan lapsille mielenterveyden ongelmiin hoitoa, voi johtaa suuriin ongelmiin tulevaisuudessa. Toisaalta lapset tulevat usein kulttuureista,

joissa mielenterveysongelmat ovat tabuja, joten niiden myöntäminen tai tunnistaminen voi olla lapsellekin hankalaa, tai jopa mahdotonta. (C van Os ym. 2016.)

Hansilova ym. (2011) nosti tutkimuksessaan esille myös lasten koulutukseen liittyvät ongelmat. Useissa maissa oli koulutukseen pääsyssä ongelmia. Pakollinen koulu on usein 15-vuotiaaksi asti, mutta sen jälkeen koulutuksen järjestäminen vaihtelee. Myös työhön tai ammatilliseen oppimiseen pääsy vaihtelee. Vaikka juuri näillä on suurin merkitys lapsen integraatiossa yhteiskuntaan.

Matka lähtömaasta kohtamaan on lapsille vaaroja täynnä. Päihteet, lapsikauppa, hyväksikäyttö ja ympäristön vaarat ovat lapselle merkittäviä riskejä matkalla. Rigbyn ym. (2011) tutkimuksessa yli 20% lapsista ovat kohdanneet lapsikauppaa ja hyväksikäyttöä. 80% hyväksikäytön ja lapsikaupan uhreista oli tyttöjä ja suurin osa heistä olivat kotoisin Afrikasta tai itä-Aasiasta. Saapuessaan kohtamaan, lapset olivat peloissaan ja heillä oli viranomaisiin usein luottamuspuuraa. Usein heillä ei ole ymmärrystä siitä mitä heille on tapahtunut, he ovat tilanteesta hämmentyneinä, ja ovat usein traumatisoituneita.

Lasten suojelun puute nousikin kaikissa tutkimuksissa esille. Suojelun puute on merkittävä riski lasten elämälle, selviämiseksi, kehitykselle ja koko tulevaisuudelle (Hernandez ym. 2013). Käytetyissä tutkimuksissa tuli esille, että lapsia ei pystytty suojelemaan, ei matkan aikana eikä usein kohtamaassakaan. Kadonneita tai karanneita lapsia ei etsitä, eikä heitä aina edes löydy järjestelmästä niin, että heitä joku edes osaisi etsiä. (Valtoline ym. 2017; Hernandez ym. 2013) Myös Myrvang Berg (2017) ja Hansilova ym. (2011) nostivat esille merkittävää suojelun puutetta. Lapsia altistettiin turhille ikätutkimuksille, laitettiin asumaan aikuisten puolelle tai säilöön otettiin.

Useimmissa tutkimuksiin kuuluvissa maissa yksintulleet lapset saavat vain määräaikaisen turvapaikan. He voivat joutua odottamaan vuosia epävarmuudessa sekä todistamassa suojelun tarvetta. (Myrvang Berg 2017; Celikaksoy & Wadensjö 2016, 7) Tällaisessa välitilavaiheessa odottelu on erityisen raskasta lapselle. Kiinnittyminen uuteen maahan kärsii eikä tulevaisuutta pysty suunnittelemaan. Näin esimerkiksi kielen opiskeluun ei välttämättä riitä tarpeeksi motivaatiota, ja jo pelkästään tällä on merkittävä vaikutus ja hidaste lasten yhteiskuntaan integroitumisessa. (European Parliament Research Service, EPRS 2016, 6-7.)

Lasten oikeus perheeseen on myös yksi kiistellyin aihe EU:ssa. Perhettä yleisesti pidetään yhteiskunnan perusyksikkönä ja useimmille se merkitsee hyvinvoinnin perustaa. Kuitenkin perheenyhdistämiseen on tehty runsaasti kiristyksiä eri maissa 2015 pakolaisaallon jälkeen. Suurin kiristys on toimeentuloehto. (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA 2016.)

Lasten täysipainoisen kasvun ja kehityksen kannalta perheellä on kuitenkin valtava merkitys. Vaikka artikla 10 (perheen yhdistäminen) ei ole lasten oikeuksien sopimuksen keskeisiä periaatteita, korostetaan perheen roolia ja tuodaan perheen merkitystä esille sopimuksen useissa artikloissa. Sopimus velvoittaa sopimusvaltioita käsittelemään perheen yhdistämisen hakemukset ”myönteisesti ja kiireesti”. Yleiskommentissa nro 6 (CRC/GC/2005/6, 79, 2005) korostetaan lasten tilanteeseen ”pysyvää ja nopeaa ratkaisua, joka vastaa heidän suojelutarpeisiinsa”. Tarkoituksena on nopea pois pääsy tilanteesta, jossa lapsi on ilman huoltajaa tai perhettään. Yleiskommentissa nro 6 tuodaan myös esille, että ilman huoltajaa oleva tai perheestään eroon joutunut lapsi, tulisi palauttaa vanhemmilleen mahdollisimman humanisti ja kiireesti. (Finlex 2018.)

Lapsen oikeus perheen suojaan löytyy useista kansainvälisistä ihmisoikeuksista. Perusoikeuskirjan artikkelit 7 ja 9, joiden mukaan jokaisella on oikeus perhe-elämän kunnioittamiseen. Määritelmät ovat hyvin laajoja, se mitä suojalla tai kunnioittamisella tarkoitetaan, jää epäselväksi. Tämä antaa valtioille runsaasti tulkinnan varaa, miten sopimuksia toimeenpannaan. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (EIS) artikla 8 turvaa suojan perheen kunnioitukselle, mutta ei suoraan suojaan perhe-elämään itsessään. (Fingerroos 2016, 82.)

Alaikäisellä perheen yhdistymistä hakevalla lapsella on heikosti resursseja ja taloudellista mahdollisuutta tukea lähtömaan perhettä asiakirjojen käänöksissä, matkakuluissa ja viisumien saannissa. Tästä syystä alaikäisten perheen yhdistämishakemukset ovat koko ajan vähentyneet. (Kuusisto-Arponen 2016, 97.) Fingerroosin (2016, 85) mukaan alaikäisten kielteisiä perheen yhdistämispäätöksiä perustellaan usein Maahanmuuttovirastossa kiertämällä maahanmuuttolakia. Maahanmuuttovirastossa ajatellaan, että vanhemmat ovat tarkoituksella luopuneet vanhemmuudesta ja perhe-elämä on vapaaehtoisesti katkaistu.

Useissa tähän työhön valituissa tutkimuksissa nousi esille lasten huoli ja ikävä puhuessaan perheestään. He olivat yksin, kaukana perheestään ja sukulaisistaan, joten epätietoisuus perheen tilanteesta ja jälleennäkemisestä rasittivat lapsia merkittävästi. Tällaisella stressillä on valtavia vaikutuksia lasten psyykkiseen hyvinvointiin ja lapsilla todettiinkin paljon ahdistusta ja masennusta tilanteen vaikutuksesta. (Brostein ym. 2011; Rigby ym. 2011; Buddenbaum ym. 2018; Hernandez ym. 2013; Valtoline ym. 2017; C van Os ym. 2016.)

5.4 Lapsen osallisuus

Valituissa tutkimuksissa nousi esille, ettei lasten näkemystä pidetä erityisen tärkeänä. Lasten asioista voi olla päättämässä erilaisia tahoja, joilla ei ole minkäänlaista kontaktia lapseen tai tietoa lapsen todellisista tarpeista. Lasten mielipidettä ei kysytä, eikä hänelle usein anneta myöskään vaihtoehtoja tai edes tietoa vaihtoehtoista. (Hernandez ym. 2013; Hancilova ym. 2011; Buddenbaum ym. 2018; Valtoline ym. 2017) Hernandez ym. (2013) tuo myös esille, että

usein lapsen liittyvässä päätöksenteossa tärkeimpiä ovat ne seikat, jotka ovat tärkeitä aikuisille, päättäjille, yhteiskunnalle ja viranomaisille, kuin mikä olisi lapsen edun tai toiveen mukaista. (Hernandez ym. 2013.)

Hancilova ym. (2011) tutkimuksessa tuli esille samoja asioita kuin Hernandezenkin (2013). Lasten näkemystä ei pidetty erityisen tärkeänä missään tutkimukseen kuuluvissa maissa. Molemmissa tutkimuksissa nousi myös esille, että osa edustajista ja viranomaisista katsovat lapsen osallisuuden kokonaan turhaksi, osin tietämättömyyden takia. He uskoivat itse ymmärtävänsä lapsen tilannetta paremmin kuin lapsi itse.

Yleisesti lapsen näkemystä ei siis pidetty kovinkaan tärkeänä. Useimmat lapset eivät myöskään kyseenalaistaneet tätä, vaan katsoivat, ettei heidän näkemyksillään ole merkitystä. Tällainen viesti lapselle on hyvin vaarallista. Lapsi usko, ettei hän ole tärkeä eikä hänen ajatuksillaan on merkitystä. (Buddenbaum ym. 2018; Valtoline ym. 2017). Tällainen yhteiskunnan voimakas yksilön vaikutusmahdollisuuksien passivointi, aiheuttaa kauaskantoisia seuraamuksia niin yksilölle kuin yhteiskunnalle (Työ- ja elinkeinoministeriö 29/2014,39-40; Buddenbaum ym. 2018).

Keskeistä osallisuuden toteutumisen kannalta olisi lapsiystävälliset käytänteet ja mekanismit. Ympäristö tulisi luoda sellaiseksi, että lapsella on turvallista tuoda oma näkemyksensä esille, ilman pelkoa. (Hedlund ym. 2017.) Lapsen kunnioittaminen, ammattitaitoinen henkilökunta ja rauhallinen ympäristö ovat välttämättömiä, jotta lapsella on tunne, että hän uskaltaa tuoda kantansa esille. Erittäin tärkeää on, että lapsella on tieto osallistumisen tukemiseksi, eli hänelle on kattavasti kerrottu eri vaihtoehdoista ja päätösten seuraamuksista. Lapselle oman elämään liittyvään päätöksentekoon ja toimintaan osallistuminen on erityisen tärkeää ja hyödyllistä. Ne lapset, jotka pääsivät edes jollain tasolla vaikuttamaan omaan elämään, kokivat sen erityisen positiivisena. (Hernandez ym. 2013; Hancilova ym.2011; Hakalehto-Wainio 2013, 149.)

Toisaalta osallisuus ja oikeus mielipiteeseen on myös ristiriidassa lapsena olemisen kanssa, johon ei yleisesti kuulu vastuuta, vaan ennen kaikkea vapaus siitä (Hedlund ym. 2017). Näin osallisuus ja oikeus mielipiteeseen tulee olla vapaaehtoista, eli lapsella ei ole velvollisuutta ilmaista näkemyksiään. (Hancilova ym.2011; Hernandez ym.2013; Buddenbaum ym.2018; Finlex 2018). Tärkeää on kuitenkin rohkaista lasta näkemyksensä ilmaisemisessa, mutta lopullinen päätös osallisuudesta kuuluu kuitenkin lapselle itselleen. Artikla 12 tuo esille lapsen arvostusta. Se, että lapsen mielipiteitä arvostetaan, häntä kuunnellaan, häntä halutaan ymmärtää ja hänelle annetaan päätäntävaltaa, rohkaisee lasta osallistumaan aktiivisemmin asioidensa hoitoon, myös yhteiskunnallisella tasolla. (Hakalehto-Wainio 2013, 148.)

Se, miten lapsen näkemyksiä kuullaan ja missä, jää pitkälti valtion harkintaan. Kansalliselle tasolle jää myös tarkemmat määritelmät lapsen kehitystasosta ja kyvystä tuoda näkemyksensä esille. Vaikka lasten oikeuksien sopimus korostaa lapsen kuulemistä iästä tai kehitystasosta huolimatta, on tässä maiden välillä runsaasti eroja. (European Council on Refugees and Exiles 2014, 76, 80; Hedlund ym. 2017) Lapsuuden asema ja määritelmä vaihtelee hyvin paljon eri puolilla maailmaa, myös Euroopan sisällä (Therborn, 2012, 337) ja tämä nousikin voimakkaasti esille osassa valituissa tutkimuksissa.

Lapsen näkemyksen kunnioittaminen kulminoituu lapsen arvostamiseen. Kun lasta kuullaan ja hänen mielipiteistään välitetään riippumatta iästä, mahdollistetaan lasten ymmärtäminen, heidän tunne-elämäänsä lähelle pääsy ja luottamus, jotka kaikki edesauttavat lapsen hyvinvointia monella elämän saralla. (Unicef 2018, 137-138.)

5.5 Lasten oikeuksien toteutumisen ongelmat ja yhteenveto tuloksista

Lasten oikeudet on hyvin laaja aihe ja sitä on mahdollista tarkistella erilaisten näkökulmien kautta. Kaikista tässä opinnäytetyössä käytetyissä tutkimuksissa nousi esille, ettei lasten oikeudet täysin toteudu missään tutkimuksiin kohdistuneissa Euroopan maissa. Lapsilähtöisyys, lasten omien näkökulmien kunnioittaminen ja lasten edun edistäminen ei katsottu missään valituissa tutkimusten mukana olleissa maissa tärkeinä, ainakaan käytännön tasolla.

Lähtökohtana tässä työssä oli tarkastella lasten oikeuksien tärkeyttä, niiden kunnioittamista ja huomioimista. Kuitenkin tarvitaan laajempia tutkimuksia ja yhteiskunnallista näkökulmaan, voidakseen vetää johtopäätöksiä näiden tutkimusten pohjalta. Toisaalta monien järjestöjen ja uusimpien tutkimusten tulokset valitettavasti myötäilevät näitä tutkimuksien tuloksia.

Lähtökohtana kaikelle lasta kohdistavalle hoidolle, palvelulle tai toiminnalle tulisi olla lasten oikeudet. Lasten omat kokemukset valituissa tutkimuksissa olivat pääosin huonoja, mutta hyväkin löytyi. Toisaalta lapset eivät aina tiedä eivätkä välitä oikeuksistaan, varsinkin, kun pelkistä perustarpeista ja turvallisuudesta on puutetta. Heille päivä voi olla selviytymistä, eivätkä oikeudet, etu ja näkemys nouse tärkeiksi asioiksi, varsinkin, jos niitä ei ole koskaan ollut lapsen elämässä. Osassa tutkimuksista nousi esille, ettei lapsille aina järjesty edes perustarpeita, kuten ruokaa ja kattoa pään päälle. Tämä sotii kaikkia perusoikeuksia vastaan. Hyvinvoivissa Euroopan maissa lasten huomioitta jättäminen ja oikeuksien polkeminen ovat varsin karua. Jäsenmaiden hyvin erilaiset käytänteet ja suhtautuminen lapsiin, heidän oikeuksiinsa ja tarpeisiin nousi esille kaikissa tässä työssä käytetyissä tutkimuksissa.

Monissa maissa on myös yleisesti vallalla lasten syyllistäminen hänen tilanteestaan. Usein päätös lähtemisestä harvoin on kuitenkaan lapsen oma. Lähteminen tarkoittaa lapselle valtavaa vastuutta ja onnistumisen pakkoa, jota kotimaahan jäänyt perhe lapselle asettaa. Lapset ovat lähteneet maista, joissa on joko sotatila päällä, pitkään jatkunut selkkaustilanne tai muuten

vaaralliset ja epävakaut olot. Lasten odotetaan myös pärjäävän pitkälti yksin, minimaalisen tuen avulla. Siitäkin huolimatta, vaikka yleisesti tiedetään lasten traumaattisen taustan vaikutukset hänen tulevaisuuteensa. Heidän psyykkisen tuen saannissa ja hoitoon pääsemisessä on puutteita kaikissa jäsenmaissa. Tutkimuksissa nousi esille, että turvapaikkaa hakevien lasten oli vaikeampi saada monia palveluita, ja usein he joutuivat odottamaan niitä kantaväestölapsia pidempään. Turvapaikkaa hakevien lasten hoidon tarvetta myös kyseenalaistettiin kantaväestölapsia enemmän.

Saman ikäiset kantaväestölapset ja -nuoret ovat hyvin erilaisella tasolla, jo toki taustan takia, mutta myös odotusten ja palveluiden saannin takia. Se mitä yksintulleilta lapsilta odotetaan, ei odoteta saman ikäisiltä kantaväestön nuorilta. Tämä ristiriita tuo lapsille kuvan epäarvoisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta.

6 Työn luotettavuus, eettisyys sekä suositukset

Tässä opinnäytetyössä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla on ollut mahdollista tiivistää ja kokoa yhteen hyvin laajaa ja hajanaista tietoa. Keskeiset luotettavuuteen vaikuttavat tekijät liittyvät aineiston hakuun, valittuihin aineistoihin ja analyysiin. Luotettavuutta vahvistettiin hakustrategialla, tutkimuskysymyksen tarkkuudella, asiantuntija - avulla, sisänotto- ja poissulkukriteereillä ja tarkalla analyysillä. Apuna aineiston haussa, tietokantojen valinnassa ja hakustrategiassa käytettiin informaattikkoa ja toista tutkijaa, jonka tutkijakokemuksen taso vastaa omaani. Muuten tämä opinnäytetyö on toteutettu yksin. Tieteellisen, luotettavan ja järjestelmällisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamiseen ja hakuprosessiin suositellaan vähintään kahta kokenutta tutkijaa. Tämä seikka voi osaltaan vaikuttaa tämän kirjallisuuskatsauksen luotettavuuteen, vaikka tämä työ on toteutettu tarkkojen systemaattisen kirjallisuuskatsauksen periaatteiden mukaan. Pudas-Tähkä ja Axelin (2007, 49) tuovat esille, että kriittisin vaihe kirjallisuuskatsauksen tekemisessä on hakustrategian toteuttaminen. Tähän myös tässä työssä panostettiin asiantuntija- avulla. Luotettavuutta lisättiin hakuprosessin ja analyysin tarkalla kuvauksella. Tämä auttaa prosessin seuraamista ja mahdollista toistettavuutta. Aiheen laajuuden takia, tutkimuskysymyksiin oleellisesti liittyviä teemoja pelkistettiin yhteen. Tämä auttoi muodostamaan teoreettisia käsitteitä, joita hain tutkimuksista.

Aihe oli itselleni tuttu työni, lukuisien seminaarien ja runsaasti luetun tieteellisen materiaalin pohjalta, joten kokonaiskuva aiheesta, ja siihen mahdollisesti liittyvistä ongelmista oli hyvin tiedossani. Hakusanojen valintaa oli helpompaa suunnitella sekä saada kohdistumaan mahdollisimman laajasti oleellisiin asioihin, koska aihe oli niin tuttu. Hakuja täydensin vielä manuaalisesti, jolloin mahdollisia hakuprosessin harhoja pystyi vähentämään.

Kaikki valitut tutkimukset olivat kansainvälisiä, ja lapsen etu määriteltiin lasten oikeuksien sopimuksen pohjalta. Toisaalta näissä tuli myös kulttuurierot esille, varsinkin lasten oikeuksien tulkintaan ja edun määrittelyyn vaikuttivat kulttuuriset erot merkittävästi.

Tutkimusten valintaan panostettiin. Se suoritettiin vaiheittain sisäänotto- ja poissulkuja käyttäen, otsikon, tiivistelmän ja kokotekstin perusteella. Valinnassa pyrin huolellisuuteen ja useampaan toistoon, mutta aina voi olla mahdollista, että jotain oleellisia artikkeleita on jäänyt aineiston ulkopuolelle. Rajauksena alle 2010 julkaisut jätettiin automaattisesti hakun ulkopuolelle, koska nimenomaan työhön haluttiin mahdollisimman uutta ja relevanttia tietoa lasten oikeuksien nykytilasta. Kielenrajauksina, muut kuin suomi, ruotsi ja englanti jätettiin ulkopuolelle. Näiden rajausten pohjalta tulos on harhainen. (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 53) Toisaalta aiheesta, Eurooppaan keskittyneeseen tutkimukseen yksin turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksiin, löytyi tutkimuksia melko vähän, myös ennen vuotta 2010 sekä myös muilta kuin tässä työssä käytetyillä kielillä. Rajauksina oleellisena oli keskittyminen Euroopan pakolais- ja turvapaikkapolitiikkaan, ja tämä automaattisesti poissulki ei-eurooppalaiset tutkimukset pois. Turvapaikkaa hakevat lapset rajattiin tässä työssä koskemaan alle 18-vuotiaita, jollainen määritelmä alaikäisistä oli kaikissa käytetyissä tutkimuksissa.

Tutkimuksissa käytetyt maat edustivat monipuolisesti Eurooppaa ja näin oli mahdollisuus saada laajaa käsitystä lasten oikeuksien tasosta erilaisista Euroopan maista. Valittujen tutkimusten otoskoot vaihtelivat, mutta oleellisempaa laadullisissa tutkimuksissa on laatu eikä niinkään määrä, joten tätä ei voida pienissäkään otoksissa pitää heikentävänä tekijänä.

Valittujen tutkimusten haastattelut kohdistuivat pääasiassa lapsiin, jotka asuivat ryhmäkodissa, asuntolassa tai jossain vastaavassa laitoksessa. Kahdessa tutkimuksessa myös havainnointia käytettiin laajasti lasten omilla alueillaan, ilman viranomaisten valvontaa. Laajemman tulkinnan kannalta lasten oikeuksien näkökulma tässä työssä käytettyjen tutkimusten pohjalta on hyvin rajallinen, mutta antoi viitettä siitä, että jos tällä tasolla, ja näissä maissa lasten oikeuksia poljetaan näin, mitä se on leireillä, köyhemmissä, muutenkin ihmisoikeuksia rikkovissa maissa tai niissä vastaanottavissa maissa, joihin lukuisat turvapaikkaa hakevat usein ensimmäisenä päätyvät. Aineistoissa kohderyhmä oli yli 14 -vuotiaat, koska alle sen iän ei uskottu antavan riittävän luotettavaa vastausta kysymyksiin. Tämän suhteen tuloksissa on harhaa, jos halutaan tietää lasten oikeuksien kokemuksia mahdollisimman kattavasti. Toisaalta suurin ryhmä yksin tulleista turvapaikkaa hakevista lapsista asettuvat iälle 14-18 vuotta.

Tutkimusten laatua arvioitiin Kontion ja Johanssonin (2007, 106) kvalitatiivisen tutkimuksen laatukriteerien mukaan (Liite 2). Tämä laadunarviointi sopi tähän työhön käytettyihin tutkimuksiin, koska työssä käytetyt tutkimukset olivat metodeiltaan erilaisia. Suurimpia laadunarvioinnissa kohtaamia ongelmia olivat kysymykset, joissa oli monta arvioitavaa asiaa samassa kohdassa. Näistä, jos yksikin puuttui, jäi tutkimus pisteittä siitä kohdasta. Myöskään kohtaan

”tutkija on pitänyt päiväkirjaa tai kirjoittanut muistiinpanoja tutkimuksen kulusta” ei yhdessäkään käytetyssä tutkimuksessa vastattu selkeästi. Tulosten johtopäätösosassa on varsin subjektiivista arvioida, ovatko tulokset hyödynnettävissä ja onko niillä merkitystä hoitotyön kehittämässä. Nämä myös vaativat hyvin laajaa perehtyneisyyttä aikaisempiin tutkimuksiin. Analyysi vaiheessa noudatettiin huolellisuutta, mutta englanninkielinen materiaali ja subjektiivisuus saattavat tuottaa siinä harhaa.

Kaikissa aineiston tutkimuksissa oli pohdittu eettisiä lähtökohtia. Useimmissa myös tutkimuslupa oli haettu eettiseltä toimikunnalta. Niissä tutkimuksissa, joissa lapsia haastateltiin, oli lapsille selvästi kerrottu ja selitetty haastattelun tarkoitus, suostumus haastatteluun ja anonyymisyys. Lapset ovat itse saaneet päättää osallisuudestaan, ja osallistumattomuus haastatteluun ei vaikuttanut lapsen turvapaikkaprosessiin. Tätä lapsille myös painotettiin. Kirjallisuuskatsausta metodina käyttävistä tutkimuksista eettisyys oli huomioitu hyvin.

Hyvässä tieteellisessä kirjallisuuskatsauksessa korostuu hyvä suunnittelu, toteutus, joka viittaa tarkasti aikaisempaan tutkimukseen sekä yksityiskohtainen, tieteelliseen tietoon pohjautuva raportointi. (Kangasniemi & Pölkki 2015, 94.) Nämä toteutuivat tässä työssä.

Yleisesti olemme yhtä mieltä, että heikompia ja haavoittuvampia pitää pystyä auttamaan. Lasten oikeudet ovat yleisesti hyväksytyjä ja tunnistettuja, mutta silti tulkinnoissa on paljon eroja. Lasten oikeuksiin kohdistuvia tutkimuksia on varsin vähän ja nekin hyvin hajanaisia sekä laajalla näkökulmalla tuotettuja. Lasten oikeuksiin panostamista, varsinkin yksin tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten, vaatii vielä runsaasti parannettavaa sekä halua ymmärtää lasta lapsena eikä pelkästään turvapaikanhakijana. Lasten oikeuksien kehittämisessä oleellisia ovat lasten oikeuksien ymmärtäminen, lapsen osallisuuden ja näkökulman kunnioittaminen sekä jokaisen lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen mahdollisimman täysipainoisesti. Eritasa-arvoinen yhteiskunta, joissa oikeudet kuuluvat vain osalle, murentavat hyvinvointivaltiota. Tällä on vaikutusta meihin kaikkiin, yhteiskunnan turvattomuutena, halusimme tai emme.

Jokainen lapsi, edustaa hän mitä tahansa rotua tai sosiaalista taustaa tulisi nähdä arvokkaana, ja lahjakkaana yksilönä. Lapsen arvo ei pidä riippua yhteiskunnan arvoista, sosioekonomisesta taustasta tai tulevaisuuden työmarkkina-asemasta. Jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus kasvaa täyteen potentiaaliinsa. Yhteiskunnalla ja jäsenmailla onkin haastetta tukea näitä heikommista lähtökohdista tulevia lapsia, ja se vaatii yhteiskunnalta aivan uudenlaista ymmärrystä lapsuutta ja lasta kohtaan.

Aikaisempia tutkimuksia yksintulleista lapsista on tehty varsin vähän, ja niistäkin suurin osa on keskittynyt niihin syihin, miksi lapsi on turvaan lähtenyt tai lähetetty. Jonkin verran tutkimuksia on myös lasten psyykkisestä hyvinvoinnista heti tai pian saapumisen jälkeen uuteen

maahan. Traumaattisista kokemuksista on varsin vähän tutkimuksia, varsinkin sen pitkäaikaisvaikutuksista. Useiden maiden maahanmuuttokiristysten vaikutuksista ei ole vielä juurikaan tutkimustuloksia, mutta perheen tuen puute vaikeina ja traumaattisessa elämäntilanteessa, ovat monissa maissa nähtävissä, lasten psyykkisinä ongelmina, syrjäytymisenä, rikollisuutena, väkivaltaisena käytöksenä ja päihteiden väärinkäyttönä.

Lisää tutkimuksia lasten oikeuksien parantamiseksi tarvitaan. Pelkästään muistuttamaan, ettei pakolaisuus ja turvapaikkapolitiikka kosketa vain aikuisia. Laajempia tutkimuksia tarvitaan myös lasten oloista pakolaisleireillä sekä matkasta uuteen maahan. Tärkeää olisi, että ymmärtäisimme paremmin lapsia pakolaisuuden takana ja voisimme puuttua heihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin paremmin. YK:n lasten oikeuksien sopimus on tehty suojelemaan kaikkia maailman lapsia, sopimuksen tärkeyden korostaminen ja nostaminen selkeämmin mukaan pakolaiskeskusteluissa, on myös tärkeää. Lasten oman äänen kuuluminen ja toimijuuden vahvistaminen ovat erityisen tärkeitä, jotta yksin tulleiden lasten asemaa on mahdollista nostaa yhteiskunnassa niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla.

Yhdenmukaisuuden tärkeydestä puhutaan nykyisin paljon, miten se saadaan käytäntöön ja koskemaan kaikkia lapsia, onkin toinen juttu, mutta tietoisuus näistä lapsista ja heidän oikeuksistaan on alkua sille.

7 Johtopäätökset

Euroopan alueella yksin liikkuvat turvapaikkaa hakevat lapset kohtaavat runsaasti riskejä liikkueessaan rajalta toiselle. Heille syrjintä, hyväksikäyttö, epäoikeudenmukaisuus, väkivalta, pelko, turvattomuus ja epävarmuus tulevaisuudesta ovat arkipäivää. Näillä kokemuksilla on valtavia vaikutuksia heidän hyvinvoinnilleen ja terveydelleen vielä pitkälle tulevaisuuteen. He ovat erilaisessa asemassa suhteessa kantaväestölapsiin, mutta usein myös suhteessa muihin turvapaikkaa hakeviin lapsiin. Lapsen saamaan kohteluun, syrjintään tai palveluiden saantiin vaikuttavat myös lapsen lähtömaa, reitti, vanhempien kotimaa ja lapsen ikä. Vaikka yksimielisesti kannatamme lasten oikeuksia kaikille lapsille kuuluviksi, silti räikeää syrjintää lapsia kohtaan tapahtuu koko ajan.

Yksin liikkuvat lapset ovat erityisen haavoittuvaisia, joten myös heidän turvattomuutensa on erityistä. Keskeistä lasten oikeuksien sopimuksessa on juuri suojata tätä hyvin haavoittuvaa ryhmää. Lapsen edun käsite on hyvin heiluva ja vaikeasti määriteltävissä, joka tuo ongelmia, kun lapsen etua halutaan toteuttaa. Toisaalta myös sen vaikean määrittelyn taakse on helppo piiloutua ja toimia kohdemaan yhteiskunnan odotusten mukaisesti. Kaikissa päätöksissä viimekädessä lapsen edun kuitenkin aina päättää aikuinen, vaikka lasta kuultaisiinkin. Tämä velvoittaa aikuista tutkimaan lapsen tilannetta erityisen objektiivisesti. Usein ensisijaisena

vaikutteena päätöstenteossa ei ole kuitenkaan lapsen etu vaan, yhteiskunnan tai lainsäätäjien etu.

Lasten kanssa työskentelevien tulisi olla erityisen ammattitaitoisia. Aikuiset usein aliarvioivat lapsen kyvykkyyden vaikuttaa omiin asioihin ja ymmärtää niitä. Heidän kanssaan työskentelevillä aikuisilla tulisi olla herkkyyttä tunnistaa lasten tilannetta, koska lapselle tilanteensa sanoittaminen, ja tunteiden ääneen sanominen voi olla hyvin haastavaa iän, tilanteen ja traumattisten kokemuksen takia. Myös lasten kanssa työskentelevien aikuisten tulisi olla tietoisia lasten oikeuksista ja puolustaa niitä myös yhteiskunnassa.

Kotimaastaan yksin lähteneet lapset eivät pääsääntöisesti tee päätöstä lähtemisestä itse tai itsenäisesti. Ensisijainen syy lähtöön on usein turvan hakeminen, ja päätöksen lähtemisestä tekevät vanhemmat tai muut läheiset. Paetessaan kotimaastaan lapsi on salakuljettajien armoilla, eikä lapsella näin itsellään ole tietoa ja mahdollisuutta vaikuttaa reittiin, määränpäähän tai matkalla kohtaamiinsa oloihin. Pakotilanteessa lapsen osallisuus on siis varsin heikko. Tästä syystä kohdemaassa lapsen osallisuutta tulisi voimakkaammin tukea ja heitä siihen kannustaa, vaikka kokemusten takia se usein on lapsilla automaattisesti varsin passiivista.

Halu kuulla lapsen näkemystä merkitsee lapselle, että häntä arvostetaan ja hänen ajatuksiltaan on väliä. Tällaisella kokemuksella on lapselle suurta merkitystä. Lapsi tulisi näin ottaa mukaan kaikkien päätöksentekoon tai vähintään osoittaa lapselle mahdollisuus siihen. Tällä on myös tärkeä yhteiskunnallinen hyöty. Lapsen aktiivisen osallisuuden kautta, myös lapsen etu ja etuun liittyvä määritelmä voi helpottua. Yhteiskunnalle, näiden lapsien äänen kuuluminen ja heidän näkymisensä siinä aktiivisemmin auttaa myös kantaväestöä ymmärtämään heitä ja heidän tilannettaan paremmin.

Turvapaikkaa hakevilla, yksin liikkuvilla lapsilla ovat samat haaveet ja toiveet tulevaisuudesta kuin saman ikäisillä kantaväestölapsillakin. He arvostavat ja toivovat ystäviä, harrastuksia, perhettä, koulutusta, sekä tietynlaista arjen huolettomuutta ja tietenkin turvallisuutta. Jotta yhteiskunta pystyy näitä perushoivaan kuuluvia asioita lapselle täysipainoisesti tarjoamaan, tulisi myös perusoikeudet toteutua niillekin lapsille, jotka joutuvat suojan ja turvan hakea muusta maasta.

Nykyinen EU:n turvapaikkapoliittinen järjestelmä on hyvin toimimaton. Ihmisoikeuksien näkökulmasta varsin surullinen. Hädänalaiset eivät pääse turvaan. Ne, jotka eivät oikeasti tarvitse apua ja turvaa, kuormittavat järjestelmää. On riski, että viranomaiset tekevät kiireellä vääriä päätöksiä, ja lapsia palautetaan takaisin maihin, joissa on sotatila tai muu konflikti käynnissä sekä ikätutkimukset osoittautuvat virheellisiksi. Tämän takia myös paperittomien määrä valtioissa voi kasvaa entisestään, joka taas lisää rikollisuutta, terrorismia ja syrjäytymistä entisestään.

Tämän myötä on herännyt huoli, että ihmisoikeudet kuuluvat vain rikkaiden maiden etuuksiin. Epävakaassa talouden tilanteessa ihmisoikeuksista voidaan ensimmäisenä tinkiä. Tällainen ajattelu on huolestuttavaa, ja varsinkin kun se kohdistuu lapsiin. Yhdysvaltojen koventuneita maahanmuuttoarvoja paheksutaan, mutta toisaalta voidaan myös miettiä, miten Euroopassa ihmisoikeudet toteutuvat, kun ajatellaan yksin Euroopassa liikkuvia turvapaikkaa hakevia lapsia?

Lähteet

Painetut

Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (Toim.). 2011. Lapsen etu ensin, yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. AS Spin Press.

Alaranta, T. 2016. EU-Turkki pakolaissopimus. Ulkopoliittinen instituutti.

Alitolppa-Niitamo, A. 2003. Liminaalista jäsenyyteen. Teoksessa: Harinen, P. (toim.) Kamp-pailuja jäsenyyksistä. Nuorisotutkimusseuran julkaisu 38, 17-32.

Alitolppa-Niitamo, A. 2002. The Generations In-Between. Intercultural Education 13 (3), 275-290.

Amnesty International Report. 2018. The state of the world's human rights. Amnesty International report 2017/18. <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1067002018ENGLISH.PDF>

Betts, A. 2009. Forced migration and global politics. Wiley- Blackwell.

Björklund, K. 2015. Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context. Institute of migration.

Brocklehurst, H. 2006. Who's afraid of children? Ashgate publishing limited.

Bronstein, I. & Montgomery, P. 2011. Psychological distress in refugee children: a systematic review. Clinical Child and Family Psychology Review 14:44-56.

Celikaksoy, A & Wadensjö, E. 2016. Mapping Experiences and research about unaccompanied refugee minor in Sweden and other countries. University of Stockholm.

Davydov, D., Stewart, R., Richie, K. & Chaudieu, I. 2010. Resilience and mental health. Clinical Psychology Review, 30 (5)479-495.

European Council on Refugees and Exiles (ECRE). 2014. Right to justice: Quality legal Assistance for unaccompanied children- comparative report.

Euroopan muuttoliikeverkosto (EMN). 2017 Maahanmuuton tunnusluvut 2016. Euroopan muuttoliike verkosto http://emn.fi/files/1528/Tilastokatsaus_2016_FI_netto.pdf

European Migration Network (EMN). 2016. Family Reunification of Third Country Nationals in the EU- National report of Finland. EMN, European migration network.

European Asylum Support Office (EASO) & European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). 2017. The European asylum support office and the fundamental rights agency, support project. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-907_en.htm

European Parliament Research Center (EPRS). 2016. Vulnerability of unaccompanied and separated child migrants. European Parliamentary research service. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595853/EPRS_BRI\(2016\)595853_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595853/EPRS_BRI(2016)595853_EN.pdf)

Euroopan komissio. 2016. EU ja pakolaiskriisi. Euroopan unioni.

Fingerroos, O. 2016. Mitä perheenyhdistäminen tarkoittaa? Teoksessa. Fingerroos, O., Tapaninen, A-M. & Tiilikainen, M. Perheenyhdistäminen. Tampere: Vastapaino.

European Union Agency for Fundamental Rights, FRA. 2018. Minorities and discrimination survey. <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-main-results>

European Union Agency for fundamental Rights, FRA. 2016. Current migration situation in the EU: separated children. European Union Agency for Fundamental Rights.

European Union Agency for Fundamental Rights, FRA. 2015. Turvapaikkaa, rajoja ja maahanmuuttoa koskevan Eurooppa oikeuden käsikirja. Euroopan Neuvosto.

Gammeltoft-Hansen, T. 2017. Refugee policy as “negative nation branding” the case of Denmark and the Nordics. Danish Foreign Policy yearbook, Copenhagen.

Hakalehto-Wainio, S. 2013. Lapsen oikeudet lasten oikeuksien sopimuksessa, 133-164. Teoksessa: Koivurova, T. & Pinjatanniemi, E. (toim.) Ihmisoikeuksien käsikirja. Tietosanoma.

Halme-Tuomisaari, M. 2016. Perheenyhdistäminenkö ihmisoikeus? Teoksessa: Fingerroos, O., Tapaninen, A-M & Tiilikainen, M. Perheenyhdistäminen. Tampere: Vastapaino.

Hammer, T. 2009. European immigration policy, a comparative study. ESRC.

Hananía de Varela, C. & Gomez, F. 2016. Global issue of unaccompanied migrant children and adolescents and human rights. Advance edited version. Human rights council, HRC/33/53.

Hannikainen, L. 2014. Kansainvälisen oikeuden käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Hedlund, D. 2017. Constructions of credibility in decisions concerning unaccompanied minors. International Journal of Migration. 13, 2. 2017:157-172.

Helve, O., Tuomisto, K., Tiittala, P. & Puumalainen, T. Turvapaikanhakijoiden terveyshuollon toteutuminen 2015-2016- Raportti kyselystä vastaanottokeskuksille. THL.

HRW. 2017. Human Rights Watch, World Report 2017, event of 2016.

Huynh, K., D 'Costa, B. & Lee-Koo, K. 2015. Children and global conflict. Cambridge University Press.

ILO. 2017. Global estimates of child labour 2012-2016. International Labour Organization. http://www.alliance87.org/global_estimates_of_child_labour-results_and_trends_2012-2016.pdf

International Organization for Migration (IOM). 2011. Unaccompanied children on the move. http://publications.iom.int/system/files/pdf/uam_report_11812.pdf

Johansson, K. 2007. Kirjallisuuskatsaukset- huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa: Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto.

Kangasniemi, M. & Pölkki, T. 2015. Aineiston käsittely: kirjallisuuskatsauksen ydin. Teoksessa: Stolt, M., Axelin, A., & Suhonen, R. 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto.

Kankkunen, P., Harinen, P., Nivala, E & Tapio, M. 2010. Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa. Yhdenvertaisuus. Sisäministeriön julkaisu 36/2010.

Kontio, E. & Johansson, K. 2007. Systemaattinen tarkastelu alkuperäistutkimusten laatuun. Teoksessa: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto.

Korhonen, S. 2010. Ajattelutavan muutoksen jäljillä- mitä inhimillinen turvallisuus on? Teoksessa: Alm, O. & Juntunen, T. (toim.) Inhimillistä turvallisuutta rakentamassa - näkökulmia ja käytännön esimerkkejä. Kansalaisjärjestöjen konfliktiehkäisyverkosto.

Kuusisto-Arponen, A-K. 2016. Perheettömiksi suojellut: yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen, 89-110. Teoksessa Fingerroos, O., Tapaninen, A-M. & Tiilikainen, M. 2016. Perheyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen ja kuka ei ja miksi? Tampere. Helsinki: Vastapaino.

Lehtinen, J. 2018. Euroopan unionin turvapaikkapolitiikka ja laaja turvallisuus. Policy Brief 2 / 2018.Saferglobe.https://saferglobe.fi/wp-content/uploads/2018/10/sg_policy_brief_2-2018_pdf3.pdf

Lehtiö, L. & Johansson, E. 2015. Järjestelmällinen tiedonhaku hoitotieteessä. Julkaisussa: Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto.

Lapsiasia. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen yleiskommentit. <http://www.lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/komitean-yleiskommentit/>

- Leppäkorpi, M. 2012. Kukaan ei ole laitton. Teoksessa: Reilu Eurooppa? EU-yhteistyö oikeus ja sisäasioissa, 74-75. Ulkoasiainministeriö.
- Linklater, A. 2005. Political community and human security. Teoksessa: Booth, Ken. Critical security studies and world politics. Lynne Rienner Publishers.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi, 23-38. Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. Muuttajat. Helsinki: Gaudeamus.
- Metsämuuronen J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: International Methelp.
- Miettinen, A., Paavola J-M., Rotkirch, A., Säävälä, M. & Vainio, A. 2016. Perheenyhdistämisen edellytysten tiukentaminen ja sen vaikutukset Suomessa sekä kokemuksia viidestä Euroopan maasta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 55/2016.
- Mikkeli, H. 2007. Euroopan tulevaisuus historian valossa, 41-65. Teoksessa: Raunio, T. & Saari, J. Euroopan tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Mouzaurakis, M., Taylor, A., Dorber, J., Sbarai, E. & Pollet, K. 2015. Common asylum system at a turning point: Refugees caught in Europe 's solidarity crisis. Asylum Information Database (AIDA). Annual Report 2014/2015.
- Mustonen, H. & Alanko, S. Lapsen etu. Teoksessa: Alanko, S. & Mustonen, H. 2011. Lapsen etu ensin, yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Tallinna: AS Spin Press.
- Niela-Vilen, H. & Hamari, L. 2015. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Julkaisussa: kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto.
- Nieminen, L. 2007. Perusoikeuksien tulevaisuus Euroopassa. Teoksessa: Raunio, T. & Saari, J. (toim.) Euroopan tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Nykänen, E. 2013 Pakolaisten ja muiden ulkomaalaisten ihmisoikeudet, 190-221. Teoksessa: Koivurova, T. & Pinjatanniemi, E. (toim.) Ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Helsingin Tietosanoma.
- Oddgeir, F., Idsoe, T., Oppedal, B., Selcuk, S. & Serap, K. 2016. Resilience and acculturation among unaccompanied refugee minors. International journal of behavioral development.
- O`Leary, P. & Squire, J. 2012. Child protection in humanitarian emergencies, 41-58. Teoksessa: Sheehan, R., Rhoades, H. & Stanley, N. (toim.). Vulnerable children and the law - international evidence for improving child welfare, child protection and children's rights. Jessica Kingsley Publishers.

- Paardekooper, B., de Jong J.T. & Hermanns, JM. 1999. The psychological impact of war and the refugee situation on South Sudanese children in refugee camps in Northern Uganda: an exploratory study. Netherlands Foundation for the Advancement of Tropical Research.
- Parsons, A. 2010. Selvitys lapsen edun toteutumisesta turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. Vähemmistövaltuutettu.
- Peltonen, K., Qouta, S., El Sarraj, E., & Punamäki, R.-L. (2010). Military trauma and social development: The moderating and mediating roles of peer and sibling relations in mental health. *International Journal of Behavioral Development*, 34(6), 554-563.
- Peltonen, K. 2011. Sodan traumatisoivat tapahtumat ja kehittyvä lapsi. Teoksessa: Lapsen etu ensin-Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset Lapsemme ry.
- Pieloch, K., McCullough, M. & Marks, A. 2016. Resilience of children with refugee statuses: A research review. *Canadian Psychology*. 57, 4, 330-339.
- Pobjoy, J. 2015. The best interests of the child principle as an independent source of international protection. *The international and comparative law quarterly*, 64(:2), 327-363.
- Poon, J. 2018. Legal responses to the EU migrant crisis: too little, too late? E-IR publishing.
- Raunio, T. & Saari J. 2007. Euroopan ajankohtaiset ongelmat ja tulevaisuuden haasteet, 9-40. Teoksessa: Raunio, T. & Saari, J. Euroopan tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Pudas-Tähkä, S-M. & Axelin, A. 2007. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajaus, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa: Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto.
- Reale, D. 2013. Protecting and supporting children on the move. *Children on the move*. IOM.
- Saukkonen, P. 2013. Maahanmuutto - ja kotouttamispolitiikka, 81-90 Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. Muuttajat. Helsinki: Gaudeamus.
- Save the children. 2018. The war on children. <https://www.savethechildren.net/waronchildren/pdf/waronchildren.pdf>
- Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa: Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto.
- Suikkanen, S. 2010. Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten - ja nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palveluiden tarpeestaan. Helsingin diakonialaitos.

Taskinen, S. 2011. Mikä on yksin tulleiden lasten edun mukaista? Teoksessa: Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (Toim.) Lapsen etu ensin, yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Tallinna: AS Spin Press.

Thatun, S. & Heissler, K. 2009. Children 's migration: Towards a multidimensional child protection perspective. Children on the move. IOM.

Therborn, G.2012. Maailma-aloittelijan opas. Tampere: Vastapaino.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet 29/2014 Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.

Unicef. 2018. Protected on paper. An analysis of Nordic country responses to asylum-seeking children.

Unicef. 2015. Children 's rights in return policy and practice in Europe.

Unicef. 2017. A deadly journey for children.

Unicef. YK:n Lasten Oikeuksien Sopimus. 1991. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

United Nations Development Programme (UNDP). 2016. Human Development report 2016, Human development for everyone.

United Nations Refugee Agency (UNHCR). 2014. Unaccompanied and separated asylum - seeking and refugee children turning eighteen: what to celebrate? Council of Europe.

Visanen, P. 2012. EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka. Teoksessa: Reilu Eurooppa? EU-yhteistyö oikeus ja sisäasioissa, 61-71. Ulkoasiainministeriö.

Sähköiset

BBC. 28.2.20. Syria war: Turkey lets refugees exit towards Europe. Viitattu 20.3.20.

<https://www.bbc.com/news/world-europe-51678462>

Ec.europa Statistics. 2018. Viitattu 29.3.2018. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/main-tables>

Finlex. Lainsäädäntö. Viitattu 12.2.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>

Finlex 77/1968. Pakolaissopimus. Viitattu 11.1.2018. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2

Helsingin Sanomat. 22.12.17. Rikolliset liivijengit houkuttelet maahanmuuttajia riveihinsä. Viitattu 2.1.2018. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005500453.html>

Human Right Watch. 2017. Turkey: Education barriers for asylum seekers. 31.5.2017. Viitattu 1.2.2018. <https://www.hrw.org/print/304267>

International Organization for Migration (IOM). Viitattu 28.3.2018. Migration flows. <http://migration.iom.int/europe/>

International Organization for Migration (IOM). 2017. Learns of 'Slave Market' Conditions Endangering Migrants in North Africa. Viitattu 4.11.2017. <https://www.iom.int/news/iom-learns-slave-market-conditions-endangering-migrants-north-africa>

Love, A. 2017. Finland forcefully deports Afghan refugees, including children on a death flight to Kabul. 7.4.2017. Viitattu 21.2.2018. <http://www.thelibertybeacon.com/finland-forcefully-deports-afghan-refugees-including-children-on-a-death-flight-to-kabul/>

Maahanmuuttovirasto. 2016a. Humanitaarinen suojelu. Viitattu 23.3.2018. http://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/humanitaarista-suojelua-ei-myonneta-ena-uudet-maalinjaukset-afganistanista-irakista-ja-somaliasta?p_p_auth=MOlzlNjD

Maahanmuuttovirasto. 2018. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 13.3.2018. <http://migri.fi/turvapaikka-suomesta>

Migrationsverket. 2018. Statistics. Swedish migration Agency. Viitattu 2.4.2018. <https://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Agency/Facts-and-statistics-/Statistics/2017.html>

Save the Children. Viitattu 27.5.2017. <https://www.savethechildren.net/article/save-children-g7-leaders-fail-their-duties-towards-children-migration-food-security-and>

Suomen YK-liitto. 2015. Nuoret, rauha ja turvallisuus. Päätöslauselma 2250. Viitattu 20.3.2018. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/2250-verkoston_asiakirja.pdf

Tessieri, E. 2017. Finland to deport a family of nine to Iraq- youngest child 1,5 years and eldest 14. Migrant Tales. 10.4.2017. Viitattu 21.2.2018. <http://www.migranttales.net/finland-to-deport-a-family-of-nine-to-iraq-youngest-child-1-5-years-and-the-eldest-14/>

Maahanmuuttovirasto. Tilastot. Viitattu 2.1.2018. <https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions>

United Nations Population Fund (UNFPA) data. Viitattu 20.2.2018.

<https://www.unfpa.org/data/world-population-dashboard>

United Nations Population Fund (UNFPA). 2017. Worlds apart. Viitattu 2.3.2018.

https://www.unfpa.org/sites/default/files/sowp/downloads/UNFPA_PUB_2017_EN_SWOP.pdf

UN Together. 2018. Together- respect, safety and dignity for all. Viitattu 3.2.2018.

<https://together.un.org/>

The UN Refugee Agency (UNHCR). 2019. UNHCR operations in Turkey. Viitattu 17.3.2020.

<http://reporting.unhcr.org/node/2544?y=2019#year>

United Nations Human Rights. 2017. Returned migrants are being robbed, raped and murdered in Libya. 8.9.2017. Viitattu 23.2.2018.

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22039&LangID=E>

United Nations Regional Information Center (UNRIC). 12.4. 2017. Libyassa siirtolaisia odottavat orjamarkkinat ja kidutus. Viitattu 12.3.2018.

<https://www.unric.org/fi/uutisarkisto/27752-libyassa-siirtolaisia-odottavat-orjamarkkinat-ja-kidutus>

Yleisradio.6.2.2017. Isis rekrytoi Eurooppaan saapuvia alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Viitattu 2.1.2018.

<https://yle.fi/uutiset/3-9443956>.

Lait, direktiivit ja kansainväliset sopimukset

Avustamisdirektiivi (2002/90/EU) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4362880&from=FI>

Dublin - ja vastuunmäärittämisesetus (604/2013) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=EN>

Euroopan ihmisoikeussopimus 1950 (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf

Euroopan neuvoston direktiivi (2013/33/EU) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0033&from=FI>

Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskeva yleissopimus (Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings and its explanatory, 44/2012)

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/2012/20120043>

Euroopan parlamentin ja neuvoston määrittelydirektiivi (2011/95/EU) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0095&from=FI>

Euroopan Unionin perusoikeuskirja (Fundamental Rights of the European Union 2000/C 364/02, uudistettuna (SopS 78/2002) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000X1218\(01\)&from=FI](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000X1218(01)&from=FI)

Euroopan uudistettu sosiaalinen peruskirja (European Committee of Social Rights SopS 43-44/1991), lisäpöytäkirja (SopS 84/1992) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/2002/20020080>

EU:n turvapaikkamenettelydirektiivissä (2013/32/EU) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=en>

Ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus 10.12.1948. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

Kansainvälistä suojelua hakevan laki vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966, International Covenant on Civil and Political Rights, 8/1976) https://um.fi/yk-n-voimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset/-/asset_publisher/vcCt60yvLDdt/content/kansalaisoikeuksia-ja-poliittisia-oikeuksia-koskeva-kansainvalinen-yleissopimus-ja-valinnainen-poytakirja-valitusmenettelysta-1966-

Kansalaisuuslaki (359/2003) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>

Kotoutumislaki eli laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>

Lasten oikeuksien sopimus (59/1991) <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Lastensuojelulaki (SDK 417/2007) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Maahanmuuttolaki (virallisesti laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>

Pakolaissopimus eli pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus (77/1968) https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2

Perheenyhdistämisdirektiivi. (2003/86/EU). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086&from=fi>

Perustuslaki (731/1999) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, SopS 6/1976) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1976/19760006>

Turvapaikkamenettelydirektiivi (2013/32/EU) <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntija-jarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/eun-turvapaikkasaadokset/>

Ulkomaalaislaki (30.4.2001/301) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

Ulkomaalaislain muuttamisen laki (505/2016)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160505>

Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0033&from=FI>

Vastaanottolaki (746/2011) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen yleiskommentit

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (CRC/GC/2003/5)
http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_GC_2003_5_julkaisu.pdf

Lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_14.pdf

Ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten kohtelu kotimaansa ulkopuolella (CRC CRC/GC/2005/6) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_GC_2005_6.pdf

Lapsen oikeuksien täytäntöönpano varhaislapsuudessa. (CRC/C/GC/7/Rev.1) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_2006_7.pdf

Lapsen oikeus suojeluun ruumiilliselta kuritukselta ja muilta rankaisumuodoilta (CRC/C/GC/8) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_2007_8.pdf

Lapsen oikeus tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_12.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Tutkimusten vaiheittainen valintaprosessi 30

Kuvio 2: yhteenveto sisäänotto-poissulkukriteereistä 32

Taulukot

Taulukko 1: Työn valintaprosessin tietokannat, hakusanat ja alustavat rajaukset 28

Liitteet

Liite 1: Valitut aineistot	65
Liite 2: Tutkimuksen laadunarvioinnin kriteerit (Kontio & Johansson 2007)	69
Liite 3: YK:n sopimus lasten oikeuksien keskeisistä periaatteista	70

Liite 1: Valitut aineistot

Bronstein, I. & Montgomery, P. 2011. Psychological distress in refugee children: a systematic review. (Laadunarviointi 12)

- Alaikäisten turvapaikanhakijoiden psyykkisten häiriöiden yleisyys. Miten lapsia suojellaan ja turvataan kasvu YK:n lasten oikeuksien sopimuksen valossa?
- Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. 22 kansainvälistä tutkimusta, vuosilta 2003-2008. Yhteensä 3003 yksin tullutta alaikäistä turvapaikan hakijaa, yli 40 maasta.
- Lukuisissa tutkimuksissa nousi esille, että lapset kokevat merkittävää psykologista stressiä, post-traumaattista häiriötä, masennusta ja ahdistusta. Varhaisessa vaiheessa puuttuminen tai tunnistaminen puutteellista. Merkittävää vaikutusta lasten kehitykselle ja tulevaisuudelle.

Buddenbom, M. & Rap, S. 2018. Lost in migration; Working together to protect children from disappearances, from European priorities to local realities. Missing Children Europe (Laadunarviointi 17)

- Tarkoituksena on löytää eri maiden ongelmakohdat, jotka liittyvät yksin tulleisiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin. Löytää yhteisiä tapoja parantaa lasten oikeuksia, etuja ja ymmärrystä. Pohjana YK:n lasten oikeuksien sopimus.
- Puolistrukturoidut haastattelut 14 eri Euroopan kaupungissa, 10 eri maassa. Tukijana Ecorys, yhteistyössä Missing children, Leiden yliopisto ja Urban Agendan kanssa. Lisäksi 15 tapaustutkimusta, ruohonjuuritason järjestötyötä lasten kanssa tekeviltä. Lost in Migration- konferenssissä 2018 tulosten läpikäyntiä.
- Lapsen kohtaamisessa yksilönä oli puutteita. Lapsille ei osattu/kyetty luoda yksilöisiin tarpeisiin mukautettuja palveluita, hoitoa tai apua. Myöskään lasten erilaisiin kokemuksiin tai traumoihin ei osattu vastata. Maahan saapuessa muun muassa sosiaalityöntekijöitä ei ollut heti tarjota lapselle, myös edunvalvonnan saatavuudessa puutteita, kuten myös molempien ammattitaidossakin. Lasten osallisuudessa oli merkittäviä puutteita. Ennakkoluuloja kanta- asukkaiden - ja turvapaikkaahakevien välillä. Lapset tulisi integroida yhteiskuntaan mahdollisimman nopeasti vähentääkseen molempien ennakkoluuloja.

C Van Os, C., Post, W., Kaiverboer, M-E., Zijlsta, A-E. & Knorth, E. 2016. Knowledge of the unknown child: A systematic review of the elements of the best interests of the child assessment for recently arrived refugee children. (Laadunarviointi 15)

- Tarkoituksena on selvittää, miten turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet toteutuvat EU:n alueella.
- Aineisto: 606 yksin tullutta alaikäistä lasta, lähinnä Afganistanista (367 lasta) ja Somaliasta (133 lasta). Muista maista 106 lasta.
- Systemaattinen kirjallisuuskatsaus, BIC - menetelmä (best interest of the child- malli; Kalverboer ym. 2009, 2014)
- Tulokset: Lasten oikeuksia ei kunnioitettu tarpeeksi. Lasten etu- käsite oli yleisesti hankala määritellä. Lasta kohdeltiin ensisijaisesti turvapaikanhakijana kuin lapsena. Posttraumaattista ja käytöshäiriöitä, joihin ei puututtu ajoissa tai riittävästi.

Hancilova, B. & Knauder, D. 2011. Unaccompanied Minor Asylum-seekers: Overview of Protection, Assistance and Promising Practices. International Organization for Migration (IOM) (Laadunarviointi 17)

- Tavoitteena on analysoida, miten EU- maat suojelevat yksin tulleita turvapaikkaa hakevia lapsia lakien, asetusten ja YK:n lasten oikeuksien sopimuksen valossa. Millaisia keinoja tarvitaan, jotta voidaan paremmin auttaa ja suojella yksin tulleita lapsia. Organisoita konferensseja, joissa lisätään tietämystä lasten oloista.
- Puoli-strukturoidut haastattelut 10 EU:n jäsenmaissa, pääasiassa kasvotusten lasten, hoitajien, edunvalvojien ja muiden lasten suojelusta ja oikeuksista vastaaville. Vähintään 25 haastattelua per maa. Painotus yksin tulleissa lapsissa. Lapsi haastatteluissa yhteensä 192, joista tyttöjä 42 ja poikia 150. Lasten kanssa työskenteleviä, ja lasten asioiden hoitajia oli 131. BIC - metodi (Best interest of the child)
- Yhteistyönä International Organization for Migration (IOM), rahoittajana Euroopan Unioni
- Tuloksina monissa maissa yhteistyö eri organisaatioiden välillä lapsen asioissa ei toiminut. Ammattitaitoisesta henkilökunnasta oli pulaa, ja nekin, jotka työskentelivät lasten kanssa, toivat esille uupumusta ja raskasta vastuuta lapsista. Lasten laittomia palautuksia kotimaahan, ilman tarkkaa tietoa siitä mihin ja kenen luokse lapsi päätyy. Kyseenalaisia ikätutkimuksia ja laittomia säilöönottoja myös monissa maissa. Epätasa-arvoinen kohtelu kantaväestön ja turvapaikkaa hakevien lasten kanssa.

Hedlund, D. & Cederborg, A. 2015. Legislators' perceptions of unaccompanied children seeking asylum (Laadunarviointi 16)

- Tarkoituksena on selvittää miten lainsäätäjän havaitsevat ja tulkitsevat yksintulleiden turvapaikkaa hakevien lasten elämäntilanteen, tarpeen ja edun heidän saapuessaan maahan.
- Puolistrukturoitu haastattelu. 15 lainsäätäjää. Lasten oikeuden pohjana YK:n lasten oikeuksien sopimus
- Tuloksina havaittiin, että lasten ikä määritteli hyvin pitkälti, miten lasten oikeuksia, elämäntilannetta ja etu ymmärrettiin. Lapset, jotka olivat 17 -vuotiaita, olivat heikommassa asemassa, kun niitä määriteltiin. Myös kantaväestöön verrattuna turvapaikkaa hakevat lapset olivat edun ja oikeuden määritelmässä heikommassa asemassa. Motivaatiota ja tarvetta turvapaikalle kyseenalaistiin.

Hernandez, S. D. 2013. Unaccompanied children lacking protection in Europe. Pucafreu project (Laadunarviointi 18)

- Selvittää, miten lasten suojelun ja perustarpeiden toteutuminen toteutuu Euroopan unionin alueella.
- Kartoittava tutkimus, kenttätutkimuksia, lasten läpikulkua ja vastaanottamista 4 Euroopan maassa (Espanja, Belgia, Ranska, Italia, ja viidennessä vastaanottamista (Romania). Puoli-strukturoidut haastattelut yli sadalle lapselle ja näitä tuloksia verrattiin kenttätutkimuksiin.
- Lasten perusoikeuksia ei huomioitu. He jäivät vaille suojelua, ja perustarpeissa, kuten asumisessa, hygieniassa ja perustarvikkeissa oli puutteita. Heiltä evättiin mahdollisuuksia koulutukseen, terveydenhuoltoon ja sosiaalitukeen. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen pääkohdat artikkelit 6, 3, 2, 12 jäivät kaikki toteutumatta ainakin jollain tasolla.

Myrvang Berg, C. 2017. Protection of unaccompanied minor refugees 'rights in accordance with Convention on the rights of the Child (Laadunarviointi 15)

- Työssä haluttiin selvittää; miten alaikäisten yksin tulleiden lasten ihmisoikeuksia suojellaan YK:n lasten oikeuksien sopimuksen valossa. Miten lainsäätäjät ja muut poliitikot huomioivat lasten oikeuksien sopimuksen sekä miten lasten oikeuksien toteutumisesta seurataan.
- Puoli-strukturoidut haastattelut järjestöjen edustajille ja muille alalla työskenteleville. Lisäksi kirjallisuuskatsaus. Haastatteluiden tulokset yhdistettiin kirjallisuudesta löytyneisiin tuloksiin.
- Heikompina kohtina lasten oikeuksien toteutumiseksi työssä pidettiin ikätutkimuksia, syrjintää verrattuna kantaväestöön, suojelun ja osallisuuden puutetta.

Rigby, P. 2011. Separated and trafficked children: The challenges for child protection professionals. University of Edinburgh. (Laadunarviointi 12)

- Kerätä tietoa yksin tulleiden lasten kokemuksista ja matkaan liittyvistä ihmiskaupan piirteistä sekä sen yleisyydestä. Toteutuvatko lasten oikeus kasvuun ja kehitykseen?
- Kartoittava tutkimus. 75 yksintullutta turvapaikkaa hakevaa lasta, 38 tyttöä ja 37 poikaa, iältä 12-17 vuotiaita, arvioitiin tapaustutkimuksella. Tapaustutkimuksissa kerättiin 32 indikaattoria, joissa oli viitteitä ihmiskauppaa. Näitä verrattiin haastatteluihin, joita tehtiin sosiaalityöntekijöille, jotka työskentelivät lasten kanssa.
- Lapsilla on merkittävä riski joutua ihmiskaupan uhriksi. He ovat hyvin haavoittuvia, ja heillä ei ole usein muuta valinnan mahdollisuutta, kuin uskoa ja luottaa aikuiseen. 21% lapsista oli selviä merkkejä ihmiskaupasta. Suurin osa heistä olivat tyttöjä Afrikasta tai Itä-Aasiasta. 6 muussa lapsessa, kaikki indikaattorit eivät täyttyneet, mutta oli voimakas epäily ihmiskaupan uhriksi joutumisesta.

Valtoline G. & D’Odorico, M. 2017. Crossing alone the Mediterranean Sea. Some critical issues about unaccompanied minor in Europe. Catholic University of the Sacred heart & ISMU (initiatives and Studies on Multiethnicity) Foundation. (Laadunarviointi 13)

- Tavoitteena on yhteenvetää, ja nostaa ongelmakohdat esille Eu - maiden erilaisissa käytänteissä, koskien yksintulleita turvapaikkaa hakevia lapsia. Miten eri maissa huomioidaan lasten etu.
- Haastattelut sidosryhmille. 25 haastattelua, muun muassa lainsäätäjille ja ISMU-järjestössä toimiville. Kirjallisuuskatsaus, kansainvälinen kirjallisuus koskien yksin tulleita turvapaikkaa hakevia lapsia.
- Ikätutkimukset vaihtelivat ja niitä tehtiin lapsille mielivaltaisesti. Yhteistyö on heikkoa eri organisaatioiden välillä. Lasten osallisuus huono, eikä siihen usein nähty tarvetta panostaa. Tukeminen koulussa, opiskeluissa, ja yhteiskuntaa kiinnittymisessä puutteita. Ammattitaitoisesta henkilökunnasta puutteita. Puuttuminen tai ylipäättään huoli lasten yksin liikkumiseen, riskeihin ja turvallisuuteen matkan aikana olematonta. Edunvalvojan saatavuudessa ongelmia. Kadonneiden tai karanneiden lasten etsintää ei käytössä resursseja.

Liite 2: Tutkimuksen laadunarvioinnin kriteerit (Kontio & Johansson 2007).

Tutkimuksen laadun kriteerit

Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

1. Tutkittava ilmiö on selkeästi määritelty
2. Tutkimuksen aihe on perusteltu sisällöllisesti, menetelmällisesti ja eettisesti
3. Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät on määritelty selkeästi

Aineisto

4. Aineiston keruumenetelmät ja konteksti on perusteltu ja kuvattu yksityiskohtaisesti.
5. Aineiston keruumenetelmä soveltuu tutkittavaan ilmiöön
6. Aineiston keruu on kuvattu
7. Aineisto on kerätty henkilöiltä, joilla on tietoa ilmiöstä
8. Aineiston sisällön riittävyttä on arvioitu
9. Aineiston käsittely ja analyysin päävaiheet on kuvattu
10. Analyysimenetelmä soveltuu tutkittavaan ilmiöön

Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

11. Tutkija on nimennyt kriteerit, joiden perusteella hän on arvioinut tutkimuksen luotettavuutta
12. Tutkimuksessa käytetty aineisto tai menetelmien triangulaatiota lisäämään luotettavuutta
13. Tutkija on pohtinut eettisiä kysymyksiä
14. Tutkimukseen osallistuneet ovat arvioineet tutkimustuloksia ja vahvistaneet tulosten vastaavuuden kokemuksiinsa
15. Tutkija on pitänyt päiväkirjaa tai kirjoittanut muistiinpanoja tutkimuksen kuluista

Tulokset ja päätelmät

16. Tuloksilla on uutuusarvoa ja merkitystä hoitotyön kehittämisessä
17. Tulokset on esitetty selkeästi, loogisesti ja niiden antia on verrattu aikaisempiin tuloksiin.
18. Tutkimuksen päätelmät perustuvat tuloksiin ja ovat hyödynnettävissä

Liite 3: YK:n sopimus lasten oikeuksien keskeisistä periaatteista

Lapsen etu (artikla 3)

”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkivissään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.”

Oikeus elämään ja kehitykseen (artikla 6)

”Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.

Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.”

Osallisuus ja oikeus mielipiteeseen (Artikla 12)

”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.”

Syrjimättömyys (artikla 2)

”Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiensa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempensa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin”.

Muut lasten oikeuksien sopimuksen tärkeät artiklat

”Artikla 1 määrittää mitä tarkoitetaan lapsella, sen mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi. Artikla 4 velvoittaa sopimusvaltioita kaikkiin mahdollisiin toimiin, jotta sopimuksessa tunnus-
tetut oikeudet toteutuvat. Artikla 5 tuo esille vanhempien vastuuta lapsen kasvatuksessa. Sopimusvaltioiden tulee kunnioittaa vanhempien vastuuta kasvatuksessa. Artiklat 9-11 tuovat esille lapsen oikeutta perheeseen ja estää lasten laittomat kuljetukset. (Unicef/LOS 7-11)

Artikla 13 - 15 artiklat tuovat esille lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä, oikeus uskonnon-
vapauteen ja toimia järjestöissä ja yhdistyksissä. (Unicef /LOS 12-13)

Artikla 17 muistuttaa, että lasta on suojeltava vahingolliselta aineistolta ja artikla 19 tuo esille, että lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta ja hyväksikäytöltä. (Unicef/LOS 13-14)

Artikla 20 huomioidaan lapset, jotka eivät voi elää perheensä kanssa. Valtio on velvollinen suojelemaan ja tukemaan näitä lapsia. (Unicef /LOS, 15)

Artikla 22 velvoittaa valtioita suojelemaan pakolaislapsia ja huolehtia heidän oikeuksistaan. Tämä artikla on erityisen tärkeä niissä valtioissa, jotka eivät ole allekirjoittaneet Geneven pakolaissopimusta. (Unicef/LOS, 16-17)

Artikla 24, lapsella on oikeus elää terveenä ja saada tarvittavaa hoitoa. (Unicef/LOS, 18)

Artiklat 26-2 tuovat esille lapsen oikeuden riittävään taloudelliseen elintasoon. (Unicef/LOS, 20)

Artikla 31, kuvaa lapsen oikeutta lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä artiklat 34-36 koskevat lapsen suojelua kaikenlaiselta hyväksikäytöltä, prostituutiolta ja lapsikaupalta. (Unicef/LOS 23-25)

Artikla 37, jossa lapsen vapautta ei saa riistää, kuin vasta viimeisenä keinona. (Unicef/LOS, 25-26) Tätä artiklaa rikkovat lapsen säilöönotot useissa Euroopan maissa kuin Suomessakin. Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (Committee for the Prevention of Torture) on antanut Suomelle useasti huomautuksen lasten säilöönotoista. Komitean mukaan säilöönottoa ei voida oikeuttaa, sillä perusteella, että lapsi on yksin, tai hänellä ei ole oleskelulupaa. (CPT)

Tärkeä artikla on myös 39, jossa uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja soputamaan yhteiskuntaan. (Unicef/LOS, 27)”